

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Vita B. Francisci Xaverii

Torsellini, Orazio

Coloniae Agrippinae, 1610

Liber Secvndvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42323

Quo in statu Indiam offenderit.

*India de-
scriptio.*

INDIA Poëtarum Historicorumq; monumentis incluta, regio est Asia duplo ferè in longitudinem quàm recta regionis spatiosior, humanæ linguæ exsertæ maximè similis: quippe à Septentrionibus Caucaſo commiſſa monti; ab occaſu, Indo flumine, à quo nomen traxit; ab ortu Solis, Gange coërcita, exſerit ſe è temperata Zona in australem Oceanũ. Amnes autem illi è Scythiæ montibus profluentes, magno aquarum diuortio, quo longiùs manant, hoc latius inter ſe terræ ſpatium relinquunt: paſſuumq; ferè decies centena millia, hoc eſt, dimidiatã ferme

Indiæ

Indiæ longitudinem emensi, prorumpunt
 in mare. Inter horum ostia fluminum, v-
 bi latissima est India, circiter octingenta
 millia passuum patet. Inde paulatim in
 arctum coit, vsque ad Comorinum pro-
 montorium, vbi cuneata longè excurrit
 ex Asia. Interiora Indiæ Ethnici indige-
 næ colunt: ora quæ ad Indum vergit, ferè
 indigenas habet Reges; quæ Gangè spe-
 ctat, Saracenos. Nam Saraceni iampridè
 ex Arabia ac Perside eò profecti, sensim
 plures Indorum populos, quâ consilio,
 quâ armis, suæ ditionis fecerunt. Lusitani
 quoque libero commeantes mari, igno-
 tas alijs terras sæpius adeundo; per occa-
 sionem in vtraq; ora maritima vrbes nec
 paucas, nec ignobiles, occuparunt: ma-
 gnumque est Lusitanorum nomen in In-
 dia, totoque Oriente. Oram Indiæ mari-
 timam, quippe magna ex parte torridæ
 subiectam Zonæ, perpetuus fermè Solis
 feruor vrget; qui æstiuo vaporis persimi-
 lis, omnes anni partes vno propetenore
 percurrit. Cæterum tempestiui imbres
 atque Etesia sic æstum temperant, vt haud
 sanè incommodè habitetur; quanquam
 æstiuis mensibus (& quia bis Sol æqui-
 noctialem lineam transit quotannis, bi-
 næ in anno æstates existunt) omnia fer-
 uidissimus Solis incendit ardor. Regio

E s. ferti-

fertilis est, maximè oryzæ, quæ apud eos
 tritici vicem præstat; secundum oryzam,
 palmæ cuiusdam, ex qua non modò fru-
 ctus tum recentes tum aridos carpunt,
 verum etiam (incredibile dictu auditu-
 que) vinum , acetum , oleum hauriunt:
 ad hæc, materiam tectorum, nauium, fu-
 nium , librorum petunt; omnium penè
 rerum facultatem in vna arbore præben-
 te natura, Pisce quoque ac pecore abun-
 dant. Margaritarum in primis est terra
 diues , quas conchylijs inclusas in laten-
 tibus scopulis incolæ solertissimè rimantur.
 Nec alia celebratæ à veteribus Indo-
 rum opulentix causa maior, ex quo lu-
 xuria purgamentis maris pretium fecit.
 Gens indigena colore nigra, corpus cete-
 ra nudum ab umbilico ad genua carbasis
 velat. Seruilia vulgò ingenia & fraudulè-
 ta. Paupertas in tam diuite regione latif-
 simè patet, diuitijs, ob Dynastarū ac Re-
 gum impotentiam , ad paucos redactis.
 Nec tamè luxum inopia excludit. Omni-
 bus vulgò etiam viris aurum , aut certè
 aurichalcum , pendet ex auribus , quas,
 deliciarum causa , artificio quodam pro-
 ductas ad humeros ostentant. Plerique
 brachia quoq; armillis ornant: adeò in-
 muliebrem degenerauere cultum. Alia
 præterea multa de Indorū moribus tra-
 dunt.

duntur, quibus persequendis huiusce historię cursum morari operæ precium nō videtur. Indiæ caput Goa est, vrbs in insula eiusdem nominis, fermè è regione sinus Persici posita, ab Indi ostijs millia passuum circiter C C C. Hęc manu ac natura munita (insulam enim exiguam, vbi sita est, angustum fretum à continenti dirimit) pulchritudine ac rectorum frequentia, commercio, diuitijs, ciuium & incolarum numero, cū præcipuis Europæ urbibus haud immeritò conferri potest. Itaque & Archiepiscopi Prætorisque Indici sedes est, & à Lusitanis maximè celebratur. Satis constat, Indiam olim S. Thomæ Apostoli nō solum vestigijs impressam, verùm etiam sanguine imbutam, compluresq; illius operâ factos inibi esse Christianos. Sed horum posteri Ethnicis ac Saracenis immisti, paulatim degenerant ad eorum mores ritusque. Et iam (paucis admodum vicis exceptis, quorum incolæ à S. Thoma nomen acceperunt) nihil fermè Christianæ religionis præter famam in India durabat; cū Lusitani Goa & alijs Indiæ oppidis potiti, Indis Saracenorū Tyrannorumq; iugo exutis, Euangelij lucem reddidere. Namq; & ipsi inter eos habitare, & indigenas ad Christū sensim aggregare cœperunt.

Goa Indiæ caput.

perunt. Erat tum Goanus Episcopus (idem autem, quia tum solus erat in India Episcopus, cunctæ Indiæ præsidebat) Ioannes Alboquercius, vir è Franciscana familia, pariter doctrina & religione insignis. Is cum paucis suæ disciplinæ hominibus, etsi maiorem quàm pro numero Christianæ rei nauabat operam, tamen Sacerdotum penuriâ minus proficiebat, quàm opus erat. Nulli tota India tum erant religiosi, præter eos, quos dixi Franciscanos, quibus Lusitanorum institutio vix instituendi Ethnicos spatium dabat.

Iacobi Borbani Franciscani studium religionis.

Inter omnes Fratris Iacobi Borbani Franciscani vel eruditio ac virtus, vel Christianæ fidei propagandæ cupiditas eminebat. Hic Indos aliquot pueros ab se conuersos ac baptizatos cum Christianis mysterijs simul & Lusitana imbuisset lingua, eosdem in conuertendis Ethnicis interpretes adhibuerat, inuento non magis solerti quàm felici. Itaq; piorum ac locupletium hominum opibus fultus, maiora agitabat animo: & Indicarum gentium Seminario instituto, ipse in alumnis docendis totus erat. Quocirca etsi Episcopus cæteri que Franciscani, pro egregia sua pietate, exoptarèt Christianæ religionis proferre fines in India, tamen tot locis tâta paucitas sufficere haud quaquam

Goani Collegij initia.

valde

valebat. Ergo non tantum in aliis oppidis Lusitanorum, sed in ipsa vrbe Goa, Ethnicorum Saracenorumque vigeant superstitiones. Gentiles Saraceni que sanè opulenti, vbique misti Lusitanis, palam luce execrandis superstitionibus operantur, coniuventibus Lusitanarum arcium Præfectis, seu quod nondum recentis imperij opes satis stabilitas haberent; seu quòd nemo foret, qui illos erroris conuictos ad Christi traduceret cultum. Proinde si qui ex ijs Christiana susceperant sacra, adeò ab opulentioribus vexantur, vix vt se Christianos profiteri sustinerent. Ethnicorum vtique Saracenorumque negotiatorum regias merces ac vectigalia tractantium tantæ erant opes etiam Goæ, vt apud Lusitanos ipsosque Magistratus, plurimum & gratia pollerent, & viribus. Ita, nouis Christianis oppressis, Ethnicorum conuersio frigeat. Haud multo melior conditio erat Lusitanorum. Multis locis apud eos Sacramentorum rarus vsus, sacrarum concionum ferè nullus: quòd tota India duos trësue ad summum habebat concionatores, haud sanè multo plures Sacerdotes. Quocirca pleraq; Lusitanorum præsidia Missæ quoque sacrificio, non solum concione sacra, totos sæpe carebant annos.

Neophytorum misera conditio.

Lusitanorum pro lapsi morales in India.

per hæc vrgebat eos foeda perditaq; con-
 ſuetudo Saracenorum Ethnicorumque
 Nihil moribus eorum corruptius, nihil
 ad irritandam libidinem efficacius: vtri-
 que enim in obſcenas effuſi voluptates,
 nihil ferme vxorum pudicitia leuius du-
 cebant. Quocirca Luſitani quamquam
 naturâ temperantiæ frugalitatiſque ſtu-
 dioſi, in tam corruptrice terra epulis, &
 iis quæ epulas ſequuntur, dediti, vulgò
 pellices plures vndique coëmptas habe-
 bant domi. Eoque iam illos (nemine vi-
 tia reprehendente) libido prouexerat, vt
 pudoris obliti, vitam flagitioſam vel ho-
 nori ſibi ducerent; nullum lucrum ini-
 quum, nullum turpe exiſtimarent, adeò
 cupiditas malo vſu corroborata rerum
 immutauerat ſpeciem. Pleriq; verò con-
 feſſionis & Euchariſtiæ vſu annos com-
 plures tranſigebant: & ſæpius quàm ſe-
 mel in anno confitentes, ſimulatæ pietatis
 vulgò arguebantur. Si quis fortè, con-
 ſcientia ſtimulante, expiare peccata vel-
 let; oculos ac voces hominum fugiens,
 clàm, & velut Nicodemus olim, noctu ve-
 niebat ad IESVM. Luſitanorum porrò cõ-
 iuges pellicesque indigenæ etſi Chriſtia-
 næ; tamen, ob Chriſtianorum myſterio-
 rum inſcitiam, Ethnicis Saraceniſ-
 que ſuperſtitionibus captæ tenebantur:
 & li-

& liberi parentibus similes, aut etiam nequiores. Hic rerum status erat in India, cum eò Franciscus venit. Qui mirè lætus se aliquando (quod omni voto expectauerat) in Indiam peruenisse, rebus hisce cognitis, ad medendum tot ac tantis malis curam intendit: & quod in illo ardore animi permirum est, cautiùs quàm auidiùs admouit manum.

CAPVT II.

Conciliato Episcopo, in India elaborare instituit.

NON erat ignarus, inter Episcopos, & Nalios curatores Ecclesiasticos, si vtrique summo iure agant, nec de suo remittant iure, facile controuersias & contentiones oriri, non minore damno, quàm offensione populorum. Omnium igitur primùm omnem certaminum materiam de medio remouendam ratus, vt *provideret bona non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.* Episcopum sibi omni ratione demereri statuit. Ergo Deo & Archangelo Indiæ Præsidente (vt eius institutum ferebat) inuocatis, Episcopũ adit; eiq; comiter simul ac reuerenter

2. Cor. 8.

India Episcopũ adit.

reuerenter

reter salutato demonstrat, se Pauli Tertij Pont. Max. & Ioannis Tertij Lusitanæ Regis missu venisse in Indiam, ut Ethnicos ad Christi fidem adduceret; Neophytos ac Lusitanos ad Christianam erudiret pietatem. Cæterum parere magis quàm imperare assuetum, alieno arbitrio uti malle quàm suo. Proinde se in Episcopi Indici potestate futurum: nihilq; facturum prorsus, nisi ex ipsius sententia ac voluntate. Tum Pontificiis Regiisque literis prolatis, Apostolicæ suæ legationis testibus, ad eius pedes prouolutus, ea omnia se illi tradere ait, ne secus vteretur, quàm Episcopo visum foret. Non facile aliàs magis apparuit, quàm citò animos conciliet vera humilitas. Alboquercius tantam talis viri demissionem modestiamque admiratus, summæ facilitati demittentis se, pari facilitate respondit. Nam confestim iacentem comiter alleuat, eidemque diploma ac literas reddit, gratum sibi futurum confirmans, si Apostolicus Legatus data auctoritate ad Pontificis Regisque vteretur arbitrium. Neque enim dubitandum, quin ita usus esset, ut talium virorum de se iudicia comprobaret. Ex eo tempore inter Episcopum & Xaverium obsequio obseruatiaque adeò certatum est, ut inuicem sua

*Goanum
Episcopum
summa
demissione
sibi conciliat.*

confir

consilia amicissimè cōmunicarent. Franciscus ergo lætus sibi in Christiana re curanda adiutorem Episcopum fore, alacrius Goæ, velut pensum instituti sui, summa vi agros iuuare institit. Extemplo sede in valetudinario regio collocata, grauius affectis omni ope inseruire: hortari nunc singulos, nunc vniuersos: confessionis & Eucharistiæ Sacramentis expiare non antè destitit, quàm morum mutatio spem vitæ fecisset melioris. Præcipuus labor erat, grauius laborantibus subuenire, quibus non interdiu solùm, sed etiam noctu præstò erat, omnibus eximiã eius benignitatem amoremque in alienos plus quàm paternum mirantibus. Quippe Francisci lectus esse vulgò dicebatur ad pedes eius, qui grauissimo inter omnes esset morbo implicitus. ibi enim instituto suo pernoctabat, vt omnibus horis, si quid grauius incidisset, periculo ingruenti celeritas obuiam iret. Inter quæ nihilo ei minor cura paupertatis tuendæ, quàm nauandæ benignitatis, fuit. Xauerij vestimenta erant ea, quibus Lusitania indutus venerat, cultu haud fanè à vilioribus vulgatisque Lusitanorum Sacerdotum abhorrentia. Cæterùm veritus ne dispar vestitus abalienaret ab se animos Indorum, statuit ab Sacerdotibus,

Francisci lectus apud periculossimè agrotantè.

Studium paupertatis in vestitu.

tibus, qui ibi degebant, non differre vestitu. Itaque satis gnarus, Societati IESU vestis habitum certum ac proprium nullum esse, sed communem Sacerdotum eius loci ubi versetur, valetudinarij custodem facilè exorat pro familiaritate, ut tunicam sibi plebeiam comparet, quali pauperes indigenæ Sacerdotes vulgò uti solebant. Sed ille non tam postulati quàm decori memor, pro Francisci dignitate atque auctoritate, defert ei ex vndulata veste confectam togam. liberali facto liberaliorem addit orationem: talem ibi Sacerdotum vestitum esse, propter maximos Indiæ calores: vestis genus, etsi vndulatum sit; rude tamen esse, plebeiumque. At Xaverius illas vestimentorum delicias auersatus; Tum tu igitur (inquit) istam vndulatam togam cuiquam istorum, quos dicis, Sacerdotum, si voles, dabis: mihi, si videbitur, cannabinam curabis nigram. Quippe hominem, qui paupertatem vouerit, ea vestis decet, quæ & indicium sit & monumentum paupertatis. Huius ille responsi veritate victus, talarum ei tunicam cannabinam, qualem requirebat, conficiendam protinus curat. Ea deinde Franciscus, illorum Sacerdotum ritu, est usus sine zona & pallio, malens de vestitu quàm de paupertate detrahere. In

*Tunica
cannabi-
na utitur,
sine toga
aut pallio.*

eo autem non magis moderatio enituit,
 quàm constantia. Eundem deinceps ve-
 stitum in India perpetuò vsurpauit.
 Et valuit eius auctoritas apud So-
 cios, qui diu Francisci instituto talem ha-
 bitum tenuere. Cæterùm hodie, Lusita-
 norum more, quem complures iam pe-
 regrini Sacerdotes in India sequuntur, &
 zona vtuntur, & pallio. Porrò cùm Noso-
 comij Præfectus detritos ac laceros Fran-
 cisci calceos, & simul soleis coriisque te-
 mere affutis deformes notasset, ei nouos
 attulit. At ille, vt erat vbique sui similis,
 nullis precibus perpelli potuit, vt veteres
 calceos mutaret nouis, suos illos fatis ad-
 huc vtiles esse dictitans: adeò tenax erat
 paupertatis. Agebat tum Xauerius annū
 circiter quintum & quadragesimum, quæ
 ætas ferè consilio magis quàm virib⁹ pol-
 let. Verùm ille virtute erectus, nulli cede-
 bat labori. Etsi enim per id tempus ægro-
 rum subleuandorum præcipua erat cura:
 nequaquam tamen valentibus deerat,
 quos grauior siue animorum, seu corpo-
 rum casus vrgeret. Post operam agris im-
 pensè datam, manè adeuntibus confiten-
 di gratia faciles aures dabat: sæpe à pri-
 moribus ciuitatis ob eandem causam e-
 uocabatur. Et erat tanta confiteri cupi-
 entium multitudo, vt ne decimæ quidem
 eorum

*Calceos la-
 ceros ac de-
 formes
 mutare
 nouis recu-
 sat.*

*Vinctos
corrogata
stipe iuuat*

*Leprosos
ministrat.*

Concionatur.

*Priuata
colloquia.*

eorum parti eximia Xauerij sedulitas subficeret. Post meridiem ferè vinctos in custodia visitans, corrogata iuuabat stipe traditaque eis rectè confitendi rationes plurimas totius antea vitæ confessiones audiuit. Nec nihil Xauerij apud alios valuit exemplum. Prætor ipse Sosa semel in hebdomada & ægros benignè inuisere, & vinctos, causis eorum cognoscendis expediendisque, solari instituit: idque solenne habuit quamdiu in India fuit. Dominicis porrò diebus Xauerius leprosos (quorum Nosocomium est in suburbano) iuuabat, eis cum cæteris in rebus ministrans, tum verò, post exceptas confessiones, Christi corpus impertiens. Nec quisquam omnino fuit eorum, qui non illo auctore sacrorum mysteriorum particeps fieret. Vbi satis operæ ægris nauasense visus est, in ædem B. Mariæ, valetudinario proximam, demigravit, valentibus quoque opem laturus. Ibi Dominicis ac festis diebus manè concionem habebat ad Lusitanos, à prandio indigenis Symboli capita cum summa cura explicabat, maiore hominum frequentia, quàm pro ædis, vbi docebat, modo. Inde inimicos ad pacem, dissidentes ad concordiam reducebat. Nec quicquam in priuatis colloquiis inexpertum omisit, quod ad fan-

nant

mandos cruium animos pertineret. Ille Lusitanos sermonis affabilitate captos comiter de ipsorum vitiis admonuit: ille incusso nunc mortis nunc gehennæ terrore, perditos homines à flagitiis reuocauit. Quos, vt primùm permotos esse sensit, modò ad expiationem noxarum, modò ad vitæ emendationem rogando alternis, suadendoque, pellicere institit. Satis constat plerosque ita affectos atque animatos, vt à confessione nouam vitæ rationem instituerint, pellicibus electis, & malè parta pecunia restituta.

Fruetus sermonū.

CAPVT III.

*Pellices miro artificio nuptiis iungit,
aut detrahit. Pueros rudesq; Catechismo instruit.*

CÆTERVM haud paulò plus in pellicibus, quàm in alienis pecuniis, laboris atque operæ fuit. Illa tempestate Lusitani Gœæ, ob Lusitanarum mulierû inopiam, alienigenarum erant amoribus implicati. Pleraq; Simonix, aut Peguanæ, nonnullæ ab Iaponia Sinisue. Quippe hæ Indis feminis specie corporis, & decore habitus; longè præstant. Eas fer-

mè

me Lusitani, quia coniugio non dignabantur, in deliciis habebant. Ergo Xaverius tanto huic malo obuiam eundem ratus, summa ope expedire illorum animos cœpit. Primum igitur eos omnino obsequio demereri. Inde, ut quisque obuius erat, hilari vultu eum rogare, ut Sacerdotem cibi egentem conuiuio acciperet familiari. Annuente illo, mensæ pariter accubebat. Super cœnam vel à cœna orabat hospitem, suos ut liberos accessit iuberet. Mox patris iussu prodibant parui filij, quos Franciscus manibus sublatis collo suo admouebat, grates Deo agens, qui tales ei pueros spe in stirpis dedisset: & simul honestam eis sanctamque vitam exposcebat precibus. Subinde (temeritas in alio foret, quod illius sanctitas facile sustinebat) puerorum matrem acciri desiderabat; accitam benigne alloqui, hospiti eius commendare iormam, nuptiis viam muniens. Eam utique egregia esse indole ac specie, ut Lusitana posset videri: liberos ex ea genitos haud dubie Lusitano homine dignos. *Quæ res igitur* coniugium moraretur? quam coniugem expeteret illa meliorem? Proinde ne cunctaretur filiorum famæ, talis femine pudori consulere. Nec salubria dicta in irritum cadebant. Francisci vox & auctoritas.

*Pellices
formosas
coniugio
iungit, deformes
eius inbet.*

Toritas haud ægre eos impellebat ad pel-
 lices sibi matrimonio iungendas, ipsomet
 inspectante. Quòd si quem nactus esset,
 qui ex Inda muliere ac deformi filios
 matri similes haberet; indignabundus
 exclamabat: Deus bone, quid hoc est
 monstri? Diabolum domi alis? cum isto
 portento consuetudinem habes? hinc sus-
 cipere liberos potes? me audi. istud mon-
 strum ac prodigium extemplo tectis eij-
 ce; & te dignam coniugem quære. ita il-
 le, amandata pellice, ducebat vxorem.
 Nec sinebat Franciscus, quantum in ipso
 erat, nigras ancillas à Lusitanis in matri-
 monium duci, sed albas, minimeque de-
 formes; vt scilicet adulteriis abstinerent,
 sua quisq; vxore contenti. Interim verò
 ad studium pietatis Christianæq; vitæ o-
 mnium animos pellicere atque instituere
 non desistebat. Nec frustra id fuit. Cæle-
 stis hæc disciplina adeò ciuium incola-
 rumq; formauit mores, vt alia quædã vi-
 deretur esse Goæ facies, quàm paulò an-
 tè fuerat. Et Franciscum ipsum cum di-
 urna Christianæ pietatis ministeria, tum
 verò nocturnæ orationis assiduitas clarū
 & celebrem fecerunt ad Lusitanos pariter
 Indosq;. Cæterum vir verè sanctus nomi-
 nis celebritatem non superbix incitame-
 ta habuit, sed industriæ. Quippe humanæ
 salu-

*Nolebat
 Lusitanos
 vxores du-
 cere defor-
 mes, vt pel-
 licibus ab-
 stinerent.*

*Pueros ac
seruos tin-
tinnabulo
coactos do-
cet.*

salutis quàm laudis audior, nouas subin-
de excogitans iuuandorum hominum
rationes, ad omnia descendebat. Illud au-
tem in tali viro admirabile Christianæ
simplicitatis exemplum, & vtilius quàm
speciosius institutum. Homo id ætatis
atque auctoritatis vias plateasque cum
tintinnabulo circūibat: adeò nihil quod
Deo gratum, hominibus salubre foret, si-
bi indecorum ducebat: puerosque ac
seruos ad Christianam doctrinam con-
uocans, ad viarum angulos & compita
subinde tali carmine incolarum pietatem
excitabat: Fideles Christiani, liberos ve-
stros seruosque, pro vestra in Christum
caritate, ad Christianam disciplinam di-
mittite. Ad hanc rei nouitatem maximi
puerorum ac mancipiorum vndique se
proripientium, aliorumque hominum con-
currebant greges. Quos ille omnes in æ-
dem B. Mariæ quasi agmine adductos
Catechismum modulans docebat, ratus
pueros cantus suauitate delinitos & li-
bentius conuenturos ad audiendum, &
facilius illa tanquam carmina memoriæ
mandaturos; quod vtrumque rei euen-
tus comprobauit. Verùm ad id negotium
non plus solertiæ adhibuit quàm pruden-
tiæ. Namque haud dubius ita demum
vtilem suum laborem futurum, si probe
intelli-

intelligerentur quæ edisci oporteret; singula rerum capita decantata, pro auditorum captu & intelligentia, explicabat breuiter appositeque. Apud rudes homines ac seruos rudi & abiecto dicendi genere utebatur de industria; quo facilius sermo notus in illorum aures atque animos influeret. Nec verò huius laboris fructus aut exiguo aut caducus fuit. Hinc tantus ille Christianæ institutionis docendæ discendæque vsus, qui hodie viget in India. Nam cum ex ea re fructus hominum spe maior extaret: Episcopus ab alijs idem in reliquis vrbis templis fieri iussit. Itaq; certatim socij quidem Francisci instituto, cæteri autem partim Episcopi iussu, partim illorum exemplo excitati, idem postea tota India factitarunt, cum ingenti rei Christianæ emolumento. Quippe hic mos cum alibi, tum verò Goæ adeo percrebuit, vt passim in scholis, in vjs, in compitis, in tectis, agris, nauibus, pro ineptis ac vecordibus cantilenis, Christianæ disciplinæ rudimenta & canantur iucundissimè, & audiantur. Quocirca iam vsu venit, vt vix dum balburentes infantes carmina illa magna ex parte percepta cantitare gestiant. In hoc autem, quod dixi, munere obeundo Xa- uerius haud illustrius industriæ quàm absti-

Plebeio sermone utitur de industria.

Tradendi Catechismi fructus.

F absti-

*Honoris
fuga.*

abstinentiæ ac modestiæ exemplum edidit. Ex his quæ eleemosynæ nomine ad illum plurima afferebantur, nihil admodum sumens sibi, omnia egentibus atque ægrotantibus quàm occultissimè dispertiebat, ne quid laus humana de diuina mercede decerneret. Nec gloriosam solùm, sed etiam honorem (in quo pauciores & constantes reperiuntur) repudiabat ex animo. Cùm vulgò honos illi virtuti debitus haberetur, honorè æque & honorantes gestu ac toto corpore, non tantùm voce vultuque, auersabatur; indignum scilicet ratus, Christianum hominè veneratione delectari, Christi opprobria secum animo reputantem. Audiant quod dicturus sum, qui vanos honorum titulos aucupatur. Xaverius quidem rerum humanarum maximeque ipsius contemptor, nihilo minùs celebritatem nominis honoremque aspernabatur, quam vulgò homines expetunt: vix iam constaret inter omnes, nihil illi grauius ac molestius accidere posse, quam prædicationem rerum suarum, suique venerationem. Cæterùm vt honor fugientem maximè sequitur, hæc ipsa honoris fuga vt sit, honorem & admirationem auxit. Admirabantur omnes Sacerdotes eruditionis ac virtutis eximiæ, peregrinoribus

num ex alio orbe terrarum, tam multa genere tamque præclara, nulla omnino mercede, ne laudis quidem & gloriæ. Ergo ut antea in Lusitania, sic in India, Apostolus vulgò cœptus est appellari, non minore utique eius stomacho, quam pudore. Sed vicit multitudinis siue pertinacia dicenda est, siue constantia. Hæsit enim deinceps Xaverio Apostoli cognomen adeò, ut excuti ab eo nullo modo potuerit. Idemque postea cognomen à Francisco, quasi capite, ad eius manavit socios. Verum hi denique effecerunt, ut nouo nomine (de quo mox dicemus) assumpto, vetus illud nimis magnificentum deponerent nomen.

*Apostolus
in India
appellatur.*

CAPVT IV.

Goanum Collegium Societati parat.

PAUCIS ante Xaverij aduentum mensibus, Goæ pij quidam homines, auctore F. Iacobo Borbano, rei Christianæ augendæ societate inter se inita (ut supra ostendimus) Indorū Seminarium inchoarant. Iamque rerum vsu docti consenserant, optimū factū esse, pueros adorationem descentulosque quamplurimos, omnium Indicarum nationum, Christianis peregrinoribus & literis imbui; ac deinde suam

quemque domum remitti, partim Sacerdotes, partim interpretes futuros. Igitur communi consilio ad Ferdinandum Rodericum Quæstorem Regium (is tunc Stephano Gama Indiæ Prætoris absentis loco Goæ præerat) rem deferunt, eodem consilium & auxilium petentes. Ex eius ergo auctoritate Sodalitas instituitur his legibus, ut Goæ ex omnibus ferme Indiæ nationibus (nominatim autem appellabantur Canarini, ad quos Goa ipsa pertinet, Cingalæ, Malauarum, Cellanij, Bengalenses, Peguani, Malabareses, Sinæ, Abyssini) pueri Christiani mysterijs ac præceptis erudirentur, quos deinde Sacerdotum aut interpretum implerent vicem. Quod si qui ad neutrum munus essent idonei, alerentur tamen quoad artem aliquam addiscerent. Erant quidem familiaris procuracionem per se delectos à Sodalitate curatores, puerorum verò institutionem apud Franciscanos esse placuit. His rebus ita contentis, Quæstor regius Prætoris Indiæ Regis Lusitani nomine stipendium publico octingentorum aureorum, quod tum Deorum Sacerdotes fruebantur, Goæ no Seminario attribuit, Dæmonis operam ad Dei cultum diuina providentia ventente. Id vestigial deinde duplicatum eodem

eodem, & ab Indiæ Prætore & Regia auctoritate firmatum: ædes quoque cum templo ædificari cœptæ: Collegio, quoniam ad Christianæ fidei propagationem referebatur, à Sancta fide nomen est inditum. Redituum iam & eleemosynarum tanta vis erat, vt centum alumni sustineri facile possent. alebantur tum sexaginta. Præerat Collegio F. Iacobus Borbanus, is, qui eius auctor fuerat. Cæterum id Collegium Societati IESV diuinitus erat destinatum: quod ipsemet Borbanus, ex quo tempore Societatem nosse cœpit, lectus euentu non semel prædixit. Ille igitur Xauerij egregia vitæ ratione perspecta, studioque instituendæ teneræ ætatis valde probato, Seminarij administrationem vtrò ei detulit. Ille; vtpote, qui diseminando Euāgelio totam Indiam peragran-

*Seminarij
admini-
strationem
recusat.*

re in animo haberet, id oneris scilicet recusauit. Instare primò acriter Iacobus; negotij magnitudinem proponere; vberimos fructus percensere; Seminarium illud Sacerdotum atque interpretū, Ethnicarum nationum subsidium, maximum ad religionem propagandam momentum esse veris laudibus memorans: Vbi nihil se proficere animaduertit; cum ipsemet, tum per Sosam Prætorem Indiæ agere cœpit, vt si Xauerius eam curam

suscipere ipse aut non posset, aut nollet,
 at alicui saltem è socijs, suis mandaret.
 Paulum & Mansillam socios Franciscus
 è Mozambico propediem, alios item de-
 inceps è Lusitania expectabat. Itaque a-
 nimo Collegij illius amplitudinem atq;
 usum eximium præfagiente, rem com-
 plexus, Paulum destinavit sui muneris
 Vicarium: alumnorumque Magistros
 Societate inde usque ab vrbe Roma ex-
 ciuit, haud minore Prætoris quam Bor-
 bani voluntate. Inde redivis annuis re-
 gia liberalitate auctis, cum ad augendum
 alumnorum numerum laxari tecta pla-
 cuisset, Socræ Prætoris nõ auctoritas ma-
 gis quam largitas negotio favit. Novum
 templum, descriptæque denuò ædes, e-
 iusdem potissimum ope atq; operâ, bre-
 vi tempore absolutæ sunt. Templum di-
 catum Apostolo Paulo: inde Collegium
 S. Pauli appellatum. Ex eo deinde homi-
 nes è Societate nomen acceperunt. Nam
 cum id Collegium postea, saluo Indorũ
 Seminario, Societati IESV ab Rege Lusit-
 ania attributũ esset, Patribus in Indiam
 & Orientem destinatis instituendis; Pa-
 tres cognomen traxerunt ex loco. Id ho-
 die regia munificentia locupletatum bo-
 nis, ædificiisque ornatum est, egregium
 sanè Lusitanorum Regum munificentia

monte

monumentum, amplissimumq; concionatorum sacerdotumq; ad usum Indiæ Orientalisq; Seminarium, Conimbricensi Seminario in Goanũ ab Rege Lusitaniz verso. Hic enim (præter plurimos ex Indorum populis alumnos, qui separatas colunt ædes) ad centũ partim ibidem adsciti in Societatem I E S V, partim à Lusitania submissi, bonis artib⁹ ac moribus instruuntur, donec satis idonei sint ad Indiæ Orientalisq; gentes exemplis & sermonibus iuuandas. Hanc primũ Societati sedem diuina prouidentia constituit in India, priusquam ibi esset Societatis nomen auditum: eademq; sedes parens est & caput sedium cæterarum, quæ deinceps in Oriente plurimæ quaesitæ conditæq;. Cæterum vt ad ordinem rerum, vnde opportunitas Goani Collegij per Xauerium parte auerterat, redeamus) Seminario, quod diximus, Societati assignato, nouum Indiæ campum Xauerio excolendum Deus attribuit.

*Goanum
Collegium
Societatis
IESV.*

CAPVT V.

*Ad Comorinenses neophytos iuuandos
proficiscitur.*

I AM prolapsam Goæ Christianam disciplinam Xauerius restituerat, cum

F 4 Come-

*Ora Pi-
scaria.*

Comorini promontorij oræque Piscaria incolæ nuper ad Christi fidem adducti, desertique à Sacerdotibus, ingentem eorum animo iniecere curam. Piscaria regio vicis magis quàm urbibus frequens, à piscatoribus (Parauas vocant) incolitur. margaritis non alia ora ditior. quocirca ex margaritarum maximè piscatu, Piscaria nominatur. Verum incolæ, opum venacularum expertes, in margaritis piscandis operam suam locabant Saraceni. Tutuchurinum oppidum est eius oræ non ignobile, vbi leuis ductu res, grauissimæ belli causâ, & imminens genti clades Christianæ fidei occasio fuit. In iurgio Saracenus (vt est genus hominum impotens & contumeliosum) Parauæ cuiusdam aurem, gentis more perforatam, detracto per contumeliâ annulo lacerat: quod apud illos probrum ducitur maximum. Itaque Saraceno illo interfecto, iniuriâ Parauæ vlti sunt. Cæterum (vt in rixis accenso certamine animorum, cædes alia ex alia nascitur, neque vllius est cædendi finis, nisi pax intercurrit) res quæ primò per vlciscendi libidinè à duorum iurgio ad necessariorum certamen venerat, inde ab horum certamine ad internecinum bellum venit nationum. Nam Parauæ demum, maiore quàm intulerant

*Ex leuissi-
ma causa
interneci-
num bel-
lum.*

rant accepta clade, impositam nationi
 suæ labem, hostium sanguine luendam
 rati, clam permagnâ ex vicis ferè omni-
 bus contrahunt manum: ac de improv-
 iso, impetu in Saracenos facto, magnum
 eorum numerum interficiunt. Tum e-
 nimvero Saraceni ira furentes, omnibus
 viribus in Parauas consurgere, eorumq;
 nomen ad internecionē redigere statue-
 runt. Protinus ergo quantam maximam
 possunt, comparant classem, ipsosq; Pa-
 rauarum Regulos magnitudine pecuniæ
 in suos populares incitant, haud dubij, si
 hostes nullum neque mari neque terra
 haberent effugium, circumuentos haud
 ægre ad vnum omnes posse deleri. Hic
 Parauæ, cum vndique se cinctos pericu-
 lis, ab hostibus circumfessos, ab Regibus
 suis proditos cernerent; fluctuantes ani-
 mis circumspicere externa auxilia, con-
 silia vndecunque exquirere. Versabatur
 tum fortè inter eos Christianus eques
 (Ioanni Crucio nomen fuit) homo domi
 suæ honestissimus, natione quidem Ma-
 lauar, cæterum Lusitanis similiior quàm
 suis, qui virtutis ergò ab Rege Lusitaniæ
 Christi eques factus, eo ipso tempore e-
 quos aliquot ad Parauarum regulos ad-
 ducebat. Ad hunc igitur primores Para-
 uarum pro familiaritate coeunt: rem de-

*Ioannes
 Crucius.*

F 5. mon-

monstrant, consilium petunt. Et Crucius vir æquè prudens ac pius, illorum trepidationem Euangelij occasionem ratus, vt simul belli ac superstitionis arceret cladem, censere se dixit, in vltimo discrimine ad vltima remedia descenderent. Quoniam à suis Regibus contra ius fasque proditi, vndique hostium vrgerentur armis, à præpotenti cæli Rege, Lusitanisque, eum piè ac religiosè colentibus, implorarent opem. Quippe hac vmbra Lusitani cælestisque auxilij, non tegi soluit ipsos posse, sed etiam de hostibus triumphare. Nam si Lusitanorū, hoc est, Christianam religionem amplexi, eis se vltro dedidissent, haud dubiè illos pro religione ac dedititijs suis bellū aduersus communes hostes impigrè susceptū, feliciter iuxta ac fortiter cælesti ope gesturos. Et Saracenis, æternis Christiani nominis hostibus, victis debellatisq; , fortassis piscatum margaritarum, iure belli eis ademptum, Parauis, quod Christiani facti essent, vltro donaturos, velut auctoramentum religionis. Haud surdis hæc auribus dicta. Nec Parauas eques, nec equitem Lusitanus fefellit. omnia prorsus, vt ille prædixerat, euenere. Cū terror hostium & equitis auctoritas trepidos Parauarum animos ad Lusitanorum amicitiam reli-

gionemque perpulissent; properè summi-
eorum Magistratus (Pantagatini appel-
lantur) honestissimos suæ nationis viros
Cocinum ad Lusitanos allegant. Legatis
mandant, vt Cocini primo quoque tem-
pore ipsi fiant Christiani: & Parauarum
rebus in Lusitanorum ditioem datis, o-
pem ab eis ad imminētem Saracenorum
rabiam arcendam, Sacerdotes ad ceteros
Christi sacris initiādos petant. Cocinum
Lusitanorum oppidum est maritimum,
inter Comorinū promontorium & Goā
positum, amplitudine ac dignitate vni
Goæ in India secundum. Huc ergo Para-
uarum Legati, millia passuū fermè CC.
emenfi, cum appulissent, mira opportu-
nitate Michaëlem Vasæū Proepiscopum
(generalem Episcopi Vicarium voca-
bant) virum propagandæ religionis aui-
dissimum offendunt: à quo comiter ac-
cepti, & ad Præfectum vrbis introducti,
non enixiùs quàm efficacius commen-
dantur. Præfectus Parauarum legatione
benignè audita, & benevolentiam eis in
præsentia præstitit, & studium apud Præ-
torem Indiæ detulit suum. Benigniùs et-
iam quàm locutus est, fecit: utiq; postea
quàm Legati Baptismū efflagitarunt. Et
Prætor Indiæ à Cocini Præfecto certior de
tota re factus, vt erat homo eximie pieta-

Cocinus.

tis, eo nuntio latus, celeriter Parauis ferr
iussit auxilium. Inter hæc Parauarum
Legati Baptismo lustrati, cognomen
cruce, in gratiam Ioannis Crucij, qui hoc
illis consilij dederat, acceperunt. Idque
cognomen (tanta fuit salutaris consilij
gratia) à reliquis deinceps eius gētis pr
moribus adscitum. Præfectus igitur, Prae
toris iussu, confestim validam classem
adornat, oram Piscariam petit, cum hostes
confligit. Haud humanæ opis res visæ.
Saraceni primo impetu victi, vnoque prae
lio debellati. Inde Parauis belli metu ter
beratis, ad eorum Baptisimum cura Prae
fecti versa. Missis eò sacerdotibus, bap
tizata capitum ad 20. millia dicuntur. Lu
sitanus inde victor, haud contentus dedi
tiorum suorum salute, piscatum insuper
margaritarum (vti Crucius coniectaue
rat) eisdem susceptæ religionis præmium
vltro concessit: vt versa vice Saracenis,
non nisi facta à Parauis potestate, piscari
liceret. Ita Deo incommoda in bonos e
uentus vertente, vnius auris laceratio in
vniuersæ gentis salutē & emolumentum
cessit. Cæterum diuino consilio huma
na imbecillitas defuit. Sacerdotes illi
quos diximus, Parauis magna ex parte
baptizatis, summa loci intemperie, & ali
mentorū inopia territi, domos protinus
remi-

*Comori
nenses ba
ptizantur.*

*Comori
nenses à
Sacerdo
tibus de
seruntur.*

remigrarunt. Itaq; miseri neophyti, quos fortassis non tam veræ religionis amor, quàm metus ac fuga periculi ad Christi aggregauerat cultum, deserti à pastorib9, Christianæ disciplinæ penitus ignari, ad pristinos ritus ac mores reuoluebantur. His rebus ex ipso Michaële Vafro cognitis, Xauerius variè affectus est: nam tanto rei Christianæ incremento admodum latus, ingentem ex illorum solitudine cepit dolorem. quem tamen breui haud dubia spes leniit, neophytos illos posse suâ operâ erigi colique. Quippe ethnici & neophyti Vrbi Goæ finitimi, ad quos iam eius industria vocabatur, F. Iacobi Borbani & aliorum operâ egregiè iuuabantur. Ipse autem subuenire gestiebat omni ope destitutis. Extemplo igitur in oram Piscariam proficisci decreuit, piscatorum ipsorum animas piscaturus, longè pretiosiores margaritis. Mox Episcopum sua consuetudine adit: quid sui consilij sit, edocet: eiq; totius rei permittit arbitrium. Ille, probato consilio, bene precatus eum dimittit. In digressu obortæ Alboquercio lacrymæ faciliè prodidēre, quantopere Xauerij modestiam diligeret. Franciscus inde Episcopi auctoritate subnixus, Sosam Indiæ Prætorem conuenit; ac re demonstrata, vt facultatem

*Episcopi in
Xaueriū
amor.*

tem.

*Fratoris
observan-
tia erga
Franciscū*

tem negotij conficiendi (si videatur) det, impensè rogat. Tum ille testari Deum, se talis viri discessum permolestè ferre: sed quoniam non ambigeret, quin eius profectio Parauis saluti foret; hoc solatio desiderium, quod ex ipso caperet, leniturū: & simul quicquid ad iter illud opus esset, non minùs benignè quàm libenter, & Regis imperio, & sua sponte curaturum. Egit grates Xauerius tam officiosæ voluntati, negans se quicquam desiderare aliud, nisi eius itineris facultatem; vt, quoniam terrestre iter hostibus obnoxium diceretur, mari quamprimum eò contendere liceret. Extemplo morem gerit Soffa; nauim attribuit: & nihilo secius imperat suis, omnibus eum instruant rebus.

*Studium
paupertatis.*

Sed in viæ vitæque commodis fortiter constanterque repudiandis, Xauerius sui similis fuit. Offerentibus atque adeò obtudentibus magistratibus ad iter illud necessaria, gratias comiter agens profus omnia remisit. Verùm cum iidem obstinatè, non modò enixè, instarent; cessit nonnihil eorum precibus, haud minore facilitatis laude, quàm abstinentiæ: thoracemque ex corio atque ocreas sumpsit, aduersus Solis æstum, quem illis in locis, quippe æquinoctiali plagæ proximis, longè maximum cognorāt esse. Hisce rebus

bue

bus impigre curatis, pro se quisque amici eius ac studiosi instrumenta itineris conferre cœperunt. Quibus ille benignè remissis, quòd impedimenta veritùs quã adiuventa sibi esse diceret, vnà cum Præfecto oræ Piscariæ, qui eodem pergebat, anno seculi huius XLIII. Octobri mense inito, discessit.

CAPVT VI.

In Comorino promontorio elaborat.

COMORINVM promontorium pari Comorinũ
ferè interuallo ab Indo & Gange di-
stans, ad æquinocctialem lineam pro-
currit, ab vrbe Goa millia passuum ferè
CCCC. Hinc velut ex cubito se flectit
India. indidem & ora Piscaria inter Ori-
entem ac meridiem spectans, fermè CC.
millia passuum Gangem versus porrigitur.
Tota regio tam alimentorũ inops,
quàm diues gemmarum. Quippe incolæ
oryza, lacte, pisce, carne viuunt; pane,
vino, pomis, cæterisq; eiusmodi rebus ca-
rent: & medicorum medicamentorumq;
vsus vulgò apud eos nullus. Gentis quidẽ
ingenia (vt est captus barbarorum) sa-
tis sedata & quieta, cæterùm admodum
rudia

*Comorinũ
promonto-
riũ.*

Æstus intolerabilis rudia & incondita sunt. Nec aliam Indiæ regionem Sol magis exurit: vbi enim vapor iacentes arenas accedit, æstus igne torrentur. Hanc tamen tantam cæli locique intemperiem, pari ciborum medicamentorumque inopiæ iunctam, inuita Xaverij virtus ultro subiit, auidior scilicet animorum, quam cæteri margaritarum. Enimuero precium est operæ, quæ deinceps exposituri sumus de immenso infinitoque Xaverij labore, maximis ærumnis, omniumque rerum inopia, in Comorinensi promontorio, cognoscere eos, qui vel modicis laboribus & incommodis perfuncti placent indulgentque sibi; perinde quasi Christi nomine malorum vltima perpeffi. Nimirum vehementer nos nostri pudeat pigeatque, si nostros labores cū Francisco conferamus, in Comorinensi Christi vinea laborante. Habitabatur longissimus ille tractus piscatorum partim vicis, partim oppidis, ad XXX. Horum XX. erant Christianorum, in quibus præter XX. neophytorum milia Christianis præceptis imbuenda, complures supererant baptizandi vel infantes vel adulti: luctandum sæpe non magis cum ardore Solis, quam cum arena; feruido litore non tantum fallente, sed etiam exurente vestigia. At Franciscus ad omnia

*Labores
Xaverij.*

inter-

interritus, tam duram prouinciam, maiore etiam animi robore sustinuit quam suscepit. Namque vnus multorum Sacerdotum animos ac vires gerens, contempto Solis ardore, continenter circum illius oræ maritimæ vicos & oppida pedibus sæpe nudis (vtique post detritas vsu ocreas) feruida arena cursare: infantes ac pueros cæterosq; quotidie ad Christi fidem accedentes baptismo abluere: Idolorum sacrificia miris artibus impedire: sponfos ac sponsas rite in matrimonio collocare: omnes, pro cuiusque intelligentia, catechismo erudire: dissidentes ad pacem reuocare institit: quamuis æstuans & sudore penè perpetuo fluens. Nec verò suum ipse corpus in tantis laboribus indulgenter habuit. Solenne illi fuit cubare humi, gentis more oryza victitare, eaque exigua, & scilicet malè cõdita; vtpote quam sibi ipse in summis occupationibus coqueret. Ad oryzam admodum rarò piscem, aut lac plerumq; acidum, à neophytis Ethnicisue vltro allatum, adhibebat. Multis etiam ac grauibus molestiis, quas peregrino homini locorum insolentia, rerumque omnium inopia necessariò afferebant, defungebatur. Et cætera quidem incommoda haud ferebat ægre; sed patrij ipsorum sermonis

*Oryzam
sibi ipse co-
quit.*

nis

*Comri-
nensium
inscitia.*

nis inscitia vehementer curam eius inter-
derat. Namque incolæ interrogati de re-
bus ad Christi religionem legemque per-
tinentibus, id modò respondebant, se esse
se Christianos; & quòd Lusitanæ linguæ
omnino rudes essent, Christianorum in-
stituta ac præcepta cognoscere nequiu-
isse. Deduxerat secum Franciscus alum-
nos Goani Collegij duos, iam adultos, &
Malauarici sermonis, quo illa gēs utitur,
Lusitaniq̄ue non ignaros: sed puerorum
& idiotarum institutionem per interpre-
tem & tardam & minùs efficacem expe-
tus, maluit eos magistros habere quam
interpretes; adeò incensa erat cupido
non celeritatis solùm in docendo, sed et-
iam sedulitatis. Itaque ab iis, quos dixi-
mus, Christianæ disciplinæ capita in Ma-
lauaricam linguam celeriter vertenda cu-
rauit. Inde homo id ætatis in Christi gra-
tiam velut repuerascens, illa quamprimum
ediscere: mox tintinnabulo puerorum
greges ac virorum cogens, vicos ob-
ire: vnum in locum coactis, illa, quæ
dixi, capita inculcare. Magistri ar-
dor, discendi alacritatem discipulis attu-
lit. Omnia quæ tradebantur, rudes pueri
vnius mensis spatio memoriæ bellissi-
mè commendarunt; vt nec Franciscum
industriæ suæ, nec illos assiduitatis per-
nitate

*Domori-
nensium
puerorum
ardor dis-
cendi.*

mitteret. Tanta porrò eos ceperat discendi cupido, vt ab illo alias ex aliis præcationes ediscendas subinde flagitarent, adeò obstinatè, vt penè odiosè interpellarent etiam diuini pensum officij persoluentè. Neque finem vllum faciebant instandi, donec illorum postulatis satisfacturum se promitteret. Xauerius ergo, vbi initia ex sententia succedere animaduertit; paucorum emolumento minimè contentus, rationem inuit iuuandi quamplurimos. Vt ea institutio latius pateret, pueris præcipit, vti suos quisq; parentes, cognatos, domesticos, vicinosque omnes paulatim docerent eadem illa, quæ ipsi in schola didicissent. Ita pueri è discipulis repente doctores facti, rem Christianam haud sanè mediocriter adiuuerunt. Nec verò Xauerius, hisce adiutoribus vtens, quicquam de labore remisit suo. Diebus Dominicis in magno puerorum, mulierum, ac virorum cœtu, orsus ab Symbolo Apostolorum, breuiter duodecim fidei capita ac præcepta Decalogi, alia alio explicabat tempore. Audiebatur attentè ac diligenter, obstupescantibus non modò Christianis, sed etiam Ethnicis; qui frequentes conueniebant, demirantes Christianam legem adeò consentaneam & congruentem esse rationi.

Pueris vtitur ad parentum & aliorum institutionem.

Christiana lex Eth.

Cate.

*nicorum
iudicio cō-
gruit ra-
tioni.*

Cæterum Xaverius haud ignarus in di-
uinis rebus rectè tradendis plus diuinam
vim valere, quàm humanam industriam
ad singula Symboli ac Decalogi capita
ipse apposito carmine præibat; quo car-
mine opem separatim à Christo & à
Maria peterent, ad illa ipsa siue credenda
siue exequenda: illudque subinde præ-
nunciabat, si illa quæ tum peterent de
de ac lege Christiana seruanda, à Deo in-
petrassent, deinceps multo plura ac ma-
iora diuinitus accepturos, quàm ipsi ta-
ti auderent optare. Eâdem autem opem
& Neophytos instituebat, & catechum-
nos: ad quos utique, quia magis pericu-
tabantur, plus etiam curæ atque operæ
deriuabat. Tantus verò numerus etiam

*Totos pa-
gos singu-
lis diebus
baptizat.*

Christiana sacra capessentium (vicos-
nim totos singulis diebus non semel ca-
piauit) ut inter baptizandum, manibus
brachiisque defatigatis, sæpe languere
Sæpe etiam talium rerum incubatio de-
centem frangebatur adeò, ut vox pariter

*Virtus la-
bore inui-
cta.*

resque deficerent. Non tamen illius vir-
tus laxamentum laboris, sed nouam ma-
teriam quærebat benemerendi. Nullum
labore aut corpus fatigari, aut animus
vinci posse dices. Plures quotidie in-
fantes undique conquisitos rite sacra-
mentum

*Tenera &
tatis infor-
matio.*

mentum strabat aqua. Præcipuè verò teneram
tatis

tatem ad religionem informare studebat, haud ignarus plurimum momenti esse in puerorum institutione; vtpote quos provideret, à primæ ætatis conformatione, longè meliores parentibus euafuros. Habebat eius rei argumenta & multa & illustria. Neophytos pueros cernebat Christianæ doctrinæ perdiscendæ cupidos, non auidius arripere ipsos explicata, quàm aliis traderet: ab Idolorum cultu, omniq̃ superstitionum genere adeò abhorrere, vt parentes ipsos in hoc genere peccantes, nec ipsi reprehendere vererentur, & ad FRANCISCVM protinus deferrent. Nec ille accensis puerorum studiis deerat, sed ad facinus vindicandum, & dux eis erat & comes. Si quando tale aliquid illorum indicio enunciatum esset, properè contracta puerorum manu contendebat ad eam domum, quæ tantum admiserat nefas: extemplo, velut signo dato, inuadebat lararium. Tum pueri, facto impetu, pro se quisque Deorum simulacra comminuere, consputare, conculcare pedibus, omnibus contumeliis onerare; Diaboli cultum in ludibrium vertente Xauerio.

* * *

CAPVT VII.

Multis miraculis per se ac neophytos editis, ob eximiam humilitatem vulgò Pater sanctus appellatur.

PAGIS, qui primi occurrerant, facti Catechismo eruditus, Tutuchurinum oppidum petens, ad ignobilem Ethnicorum pagum diuertit, qui contempto proximo accolarum exemplo, Christi aspernabantur fidem. Instanti Francisco vt vniuersæ oræ Piscariæ auctoritatem sequerentur, id sibi per Regem suum fas esse omnes pariter abnuebant, non tam vere quam obstinatè superstitioni honesti obsequij titulum præferentes. Incerto consilij Xauerio, egregiam rei bene gerendæ occasionem diuina prouidentia obtulit. Per id tempus inibi mulier quædam honesta tertium iam diem periclitabatur difficultate partus. nihil illa desperatius. Iam surdæ inanum Deorum aures frustra pro illius salute pulsarant; coniugem eius cognatosque fatigauerant; cum Franciscus, re comperta, Deo fretus, eò cum interprete accurrit, spem aliquam opis ostendens. Mox domestico rû permissu agere cum illa, vt, desperat

col

corporis salute, animo cōsuleret; & simul nostræ fidei capita breuiter explicare cœpit. Quibus mulier, diuinitus taëta, cūm assentiretur; percontatur ex ea Xauerius, velitne fieri Christiana. Et libenter quidem, inquit illa. Tum Franciscus, Euangelio recitato, moribundam feminam rite baptizat. Mirum dictu: baptismus ita facilem illi partum præstitit, vt protinus innoxia fœtum effunderet. Lætus euentu Franciscus, primūm modò natum infantem, domesticos deinde omnes baptismo lustrat, non minū miraculo attonitos, quam lætitia gestientes. Factum tam admirabile tamque testatum celeriter (vt fieri solet) fama vulgauit. Xauerius ergo populi animos stupore percussos vrgendos ratus, pagi primoribus instare, vt suscipere ne dubitarent religionem, cuius documentum recens tam euidentis haberent. Negare illi primò id se Regis sui iniussu esse facturos: deinde, potestate à Regio procuratore facta, omnes ferè, cum sua quisque familia, Christianis initiati sacris. Primores baptizati cæteros omnes suo exemplo incitarunt. Ita pagus vniuersus ad Christi fidem accessit. Inde Franciscus Punicale (oppidum id est sanè frequens) profectus, benignè à neophytis excipitur. Confestim infantibus suo insti-

*Mulier
periclitās
difficultate
partus
baptismo
liberatur.*

*Pagum
vniuersum
baptizat.*

tuto baptizatis, populum ac pueros Ca-
techismo imbuere institit. Et grassaba-
tur tum in oppido lues. Itaque permul-
titudine quotidie ad eum conueniebant vndique
rogatum, vt ipsorum tecta adiret, super
affectos Deum rite precaturus. plures
quoque grauiter laborantes, qui depre-
catores nullos haberent, ipsimet, vt po-
terant, ad illum eandem ob causam ad-
repebant. Commouebatur scilicet Xa-
uerius tum insita misericordia, tum mise-
rabili spectaculo. Miseris hominibus iu-
sta petentibus abnuere nefas ducebat, ve-
ritus ne quid fortè de fiducia aut opinio-
ne Christianæ religionis cunctatio de-
meret. Itaque in aduendis ægrotis, reci-
tandoq; super eos Euangelio, plurimum

*Ægros sa-
nat, ener-
gumenos
liberat.*

*Tres à
mortuis
excitat.*

*Adolescēs
à mortuis
excitatur.*

& operæ ponebat & temporis. Nec ma-
lè tempus & opera posita. Satis constat
plurimos ab eo in illa maritima ora æ-
gros sanatos esse, multos energumenos
liberatos. Nec obscura aut dubia fama
est, tres inibi excitatos à mortuis, præter
puellam Cangoximanam, de qua suo lo-
co dicetur. Punicale oppidum est in ora
Comorinensi (vt diximus) haud san-
ctum ignobile. hîc adolescens quidam minimè
obscuri loco natus mortem obierat. Quo
confestim ad Franciscum delatus à suis
cum ingenti comploratione ante eius pe-
do

des ponitur. Itaque cum Pater manu prehensum Christi nomine surgere iubet. Ille continuo surgit haud dubiè rediuuus. Id Xauerius humilitati suæ indulgēs, quantum potuit, dissimulando suppressit, sed frustra. Neq; enim testis præconesque graues, quamuis magni rei auctores, defuere; & huic miraculo consimile deinde miraculum affirmavit fidem. Ibidem Christiana mulier Franciscum adiit; & flens, ac suam orbitatem deplorans, suppliciter obsecrabat, vt ad paruum filium suum, nuper in puteo extinctum, accedere ne grauaretur. Tum ille negans puerū esse mortuum, bono esse animo mulierem iubet, eiq; protinus morem gerit. Ad eius tecta vbi ventum est, procumbit in genua. Deum aliquamdiu precatus, exanime pueri corpus signat cruce. Ex templo exilit puer è feretro non viuus modò, sed etiam valens. Enimvero circumstantes Christiani obstupescere, & miraculum clamitare. At Xauerius enixè eos obtestatus, vt rem omni opetacerent, repente inde proripuit se. Cæterùm illi, vt rem tam admirabilem silentio suppresserent, nequaquam sibi imperare poterunt. Ex Xauerij dissimulatio illustriorem insuper eius sanctimoniam fecit. Porro Ioannes Triaga Lusitanus (vt

G de

*Miracula
suppressit.*

*Puer in puteo
extinctus reuocatur
ad vitam.*

*Puella ad
vitam re-
uocata.*

de aliis taceam) vir iuxta pius & grauis, idemque Francisci familiaris, post eius decessum à Goani Episcopi Vicario rite interrogatus, pro testimonio dixit, Punicali interfuisse se, cum Franciscus puerum quendam, itemque puellam, reuocaret ad vitam. Accepisse etiam se à multis, alium præterea ab eodem in vico (cui Bembari est nomen) à mortuis excitatum: de quo interrogatum ab se Xauerium, ita rem humilitatis studio suppressisse, ut tamen suppressa veritas emereret. Et hæc satis testata, atque ab Indiæ Prorege, Lusitani Regis iussu, conquisita obsignataque penes nos habemus. Dum ægris mortuisque operam dat Xauerius, non cessabant interea quotidianæ occupationes instituendi pueros, Ethnicos conuertendi, baptizandi conuersos, sepeliendi mortuos, consulentibus respondendi. Agrorum autem negotium, pro multitudine ægrotantium, & fama curatorum infinite crescebat in dies: ut iam vnus omnibus satisfacere haudquaquam valeret. Ad hæc, contentiones, ut fit, inter eos existebant, quod suam quisque domum primus eum certabat adducere. Igitur iustis eorum postulatis, salua pace, morem gerens, pueros idoneos suo loco dimittere constituit, consilio non magis necessario quam

quàm salubri. Pueri domos adeuntes ex præscripto Xauerij, primùm domesticos ac vicinos omnes concire: deinde simul cum iis qui conuenerant, Symbolo fidei recitato, ægros ad spem certamque Dei fiduciam, cuius beneficio valetudinem recuperaturi essent, excitare: ad vltimū, omnibus qui aderant spe & expectatione erectis, certas adhibere præces. Nec vanum id inuentum fuit. Puerorum, circumstantium, ægrorum, & verò Francisci auctoris fides, lue laborantibus tum corporum tum animorum peperit sanitatem. Permulti quippe neophytorum in suscepta religione confirmati: Ethnicorum non pauci ad Christi fidem, cuius vim experti forent in valetudine recuperanda, perducti. Quòd si quis puerorum precatoriam Francisci coronam habere poterat (ea tactos ægros haud dubiè sanabat) præclare secum putabat agi. Itaque illa prodigijs nobilis certatim expetebatur; & ad ægros perpetuò circumlata, raro admodum ad Franciscum redibat, miraculis magis quàm precibus seruiens. Nec agris solùm, sed etiam energumennis, & obsessis à dæmone, per pueros consultum est. Energumenus quidam miseris modis à vexatore diabolo exercebatur. Ad quem Franciscus rogatus, cū per

*Ægros per
pueros cura-
rat.*

*Energume-
nū per pue-
ros liberat.*

occupationes ire non posset ipse, pueros aliquot, Christianæ doctrinæ ministros, allegavit cum cruce, monitos quid facto opus esset. Adeunt ad exagitatum hominem pueri. Xaverij crucem, ex eo prescripto, illi osculandam offerunt: ipsi preces quasdam, quas tenebant memoria, super eum recitant. extemplo non tam puerorum utique quam Francisci fides ac virtus vexatum liberat, omnibus qui aderant admiratione defixis. Hac fama non sine magna Xaverij laude manans, clariorem eius animi demissionem fecit: nam miracula diuinitus ab se, circummissis pueris, edita, ipse à se ab iudicans, adiudicabat fidei puerorum ægrorumque. Cæterum dum omni ratione abijcere sese, suamque vim occultare conatur, auxit splendorem sanctitatis suæ. Quocirca, ut erat non egregia virtute solum, sed etiam Christiana humilitate conspicuus, vulgò iam Pater Sanctus appellabatur. adeò occultata virtus existit illustrior.

*Xaverij
humilitas*

*Pater sanctus
appellatur.*

te conspicuus, vulgò iam Pater Sanctus appellabatur. adeò occultata virtus existit illustrior.

CAPVT VIII.

Tradendæ Christianæ doctrinæ Vicarios sibi substituit, eisq̄ certum stipendium ab Rege Lusitaniæ curat.

SPECTATA in depellendis morbis neophytorum fides atque industria, ad communicandum cum eisdem laborem plebis erudiendæ, Xauerium accendit. Itaque delectu habito, quibus haud minus sedulitatis erat quam pietatis, eos quoquò versus dimittebat, monitos vt in domibus, viis, plateis Catechismum, ita vt acceperant, rudibus traderent. Vbi rem pulchre institutam suis iam viribus niti videbat posse; in alium vicum ipse cum pueris commigrabat, eadem ratione pagos reliquos eruditurus. Quos omnes vt obierat, quietis immemor, labore in orbem redeunte, ad primum vicum reuertebatur, confirmaturus si quid fortè labaret: eodemq̄ ordine pagos deinceps reuisebat omnes. Inter hæc non modò ad præsens tempus, sed etiam in posterum rem Christianam stabiliendam ratus, in singulis pagis oppidisque Christianæ institutionis relinquebat exemplū, scribēdignaris, vt id describerent; rudibus, vt ediscerent, quotidieque memoriter recitarent,

Catechismi tradēdi laborē cū pueris communi cat.

rent, præcipiens. In omnibus etiam vicis instituit, vti festis diebus omnibus neophyti vnum in locum congregati, Christianam doctrinam cuncti pariter decantarent. Vt autem rectum institutum rectè atq; ordine procederet, Vicarios muneris sui relinquendos existimans, in oppidis vicisque singulis vnum aliquem Christianæ rei curatorem (Canacapolam ipsi appellant) constituit. Et Canacapolis (ne quando tam necessarium institutum interiret) à Prætoze Indiæ certam quotannis pecuniam attribuit ad victum. Canacapolis instituendis causa hæc fuit, vt essent, qui paruis pueris periclitantibus baptismò succurrerent in tempore; cæterisque in rebus, quæ moram dilationemque non patiuntur, neophytis subuenirent, quoties ipsius Francisci occursum locorum longinquitas moraretur. Proinde omnibus in locis singulos binosve delegit, qui disciplinæ Christianæ intelligentia, grauitate vitæ, pietatis ardore, morum integritate inter cæteros eminent. his baptismi ratione tradita, mandauit, vt, si quando necessitas vrgeret, impigre baptizarent infantes; si quid incidisset grauius, referrent ad se. Hi in suo quisque pago, ob Sacerdotum inopiam, instar Curionum seu Parochorum

*Canacapolam
Francisci
Vicarij.*

erant.

erant. ædem sacram curabant: bis in die Catechismum tum Latino tum patrio sermone, manè viris, post meridiem mulieribus, tradebant. Nuptias quoque de more pronuntiabant, inquirentes ecqua connubiorum forent impedimenta: præcipuè verò periclitantes ætatis imbecillitate infantulos baptisinate abluebant. Iidem lustranti vicos Xauerio numerum puerorum eo anno natorum, itemque habentium apud se pellices, inimicitiasque inter se exercentium, edebant statim; quo ille hisce rebus remedium quam maturimè adhiberet. Ita res omnes præcipuas celeriter singulis in locis cognoscebat pariter & componebat, vt, quam minima mora interposita, transfiret aliò. In hos omnes Canacapolas, Xauerij rogatu, quadringenti aurei ex publico à Prætore Indiæ attributi, ab Rege Lusitaniæ confirmati deinde sunt. Ea pecunia Regina Lusitaniæ soccorum & crepidarum nomine pensitabatur. Quocirca

*Epistola
ad Reginã
Lusitaniã.*

Franciscus ad Catharinam Reginam tam falsè quam piè scripsit: Non alios fore soccos aut crepidas aptiores, quibus ipsa scanderet in cælum, quam pueros Christianos oræ Piscariæ, eorumque institutiones. Quare orate se, vt soccorum crepidarumque suarum vecti-

gal, ad sternendam sibi in cælum viam, illorum præceptoribus attribueret, lata tali commutatione, qua nullam potiorrem optare potuisset. Illa, vt erat femina insigni religione, totam rem valde probauit: suumque illud tributum Canacapolis, neophytorum magistris, volens ac libens concessit. Ita auctore Xa- uerio, liberalitate Reginae, Regis aucto- ritate, constituta res, stabilitaq; , non ma- iore illorum merito, quam rei Christia- nae emolumento.

*Liberali-
tas ac pie-
tas Reginae
Lusitaniae.*

CAPVT IX.

*Brachmanas conuincit, nonnullosq; eo-
rum conuertit.*

*Brachma-
nes eorūq;
religio.*

INTER hæc haud nihil cum Brach- manis Francisco negotij fuit. Inter omnes Indorum gentes, non solum nobilitate, sed etiam sapientia eminent Brachmanes, stirps Regia eadem & Sacerdotalis. Vnum ipsi Deum colunt (Parabram vocant) principium rerum omnium, omni ex parte perfectum, quippe conditorem terræ cælique. Sed fabulas innumera- biles, ad decipiendum vulgus, affingunt vero: ab illo tres filios progenitos, muni- dique administrationi præpositos, quo- rum

rum tamen vna sit natura, vna diuinitas. Id adeò Brachmanum ipsorum significant cingula, quibus in extremis terni ex nodo funiculi pendent; acceptam olim trini Dei veritatem, siue improbitate hominum, siue dæmonum calliditate adulterante. Fana quoque Diis illis dicata videntur cum ternis turribus ab imò seiunctis, paulatimque in vnum coëuntibus. Eorundem simulacra variis formis, quas olim induerint, ficta, Pagodes ab ipsis vocantur. Et Brachmanæ quidem apud Indos doctrinæ & abstinentiæ fama nobiles, in Comorino promontorio inscitia sunt nequitiaque insignes. Quippe in ea Indiæ parte paupertatis, quam locus ipse fert, impatientes, ingenuitæ nequitia nefarium adijciunt dolum. Ipsi, remotis arbitraris, festo tympanorum sono epulantes, persuadent imperitis, Deorum simulacra epulari: Deorumque nomine ab eis postulant, quæ ipsi ad sustentandas familias suas desiderant; denunciata Deorum ira, nisi extemplo faciant imperata. Xauerius ergo eos palàm fraudis conuictos criminari apud populum, eorumque fallacias aperire cœpit. Ea res multis, qui relicta inanum Deorum superstitione ad Christum se aggregarunt, salutis fuit. Brachmanes autem siue doctrinæ, siue virtutis

Brachmanum improbitas & nequitia.

Brachma- miraculo attoniti, odio in venerationem
nes Fran- verso, Franciscum donis atq; omni ratio-
cisci ami- ne demereri connitebantur. Sed pauper-
citiam ex- tatis amorem nulla deuinciunt dona. Ille,
petunt. remissis muneribus, ita libertatē conser-
 uabat suam, vt tamen Brachmanum ami-
 citiam retineret. Et Christianorum pagos

Pagodes.

eodem quo Deos nomine appellant) sa-
 pe diuertebat, ex Brachmanum numero
 aliquos traduci ad Christum posse cre-
 dens, cum salute plurimorum. Fortē ad
 Pagodem venerat, vbi Brachmanes erant
 facilē ducenti: qui, Xauerij aduentu nun-
 tiato, frequentes ad eum coeunt. Con-
 salutatione facta, multisq; verbis vtroci-
 troque habitis, sciscitatur ex eis Franci-
 scus in confesso, quid tandem illorum
 Dij præciperent in cælum ad ipsos ituris.
 Post longum certamen, quis eorum po-
 tissimum responderet, ad senem octoge-
 narium, natu maximum ex omnibus,
 communi consensu delata res est. Is calli-
 dè tergiuersans percontatur inuicem de
 Xauerio, quid Christianis hominibus eo-
 rum imperet Deus. At ille, senis impro-
 bitate cognita, negavit se de Christianis
 rebus verbū prius esse futurū, quā ipse (v-
 ti par erat) respondisset de suis. Tum ve-
 rō senex, necessitate cogente, inscitiam
 suam

*Francisci
 congressus
 cū Brach-
 manis.*

suam aperiens, duò Deorum præcepta esse dixit: vnum, vt vaccarum cæde, quarum specie Dij colerentur, abstinere: alterum, vt Brachmanas, Deorum antistites & ministros, benignè colerent donis. Ibi Xauerius simul hominis impudentia, simul rei indignitate motus, repente exurgens, illos rogat, vt se vicissim audiant: & magna voce Symboli capita, ac præcepta Decalogi, ipsorum sermone pronuntiata breuiter explanat. Sub hæc, quæ foret beatorum in cælo, quæ miserorum apud inferos sedes & conditio, docet; & simul, quibus hominibus cælum pateret, qui detruderentur ad inferos. His illi auditis, repente consurrexerunt vniuersi, eumque pro se quisque amplexari, & Christianam religionem, tam consentanea mysteria ac præcepta continentem, miris efferre laudibus. Tanta apud peruersos quoque animos vis est veritatis, si cæleste eis lumen affulserit. Multa deinde per contraria ridicula fortasse, atque abhorrentia ab auribus nostris, & ingenia & tempora cultiora, Dei benignitate, sortitis. An hominis anima similiter vt cæterorum animantium intereat vnà cum corpore. Morientis hominis quâ animus exeat. Quî tandem fiat, vt per quietem in remotis etiam locis cū amicis

Brachmanæ Christianam religionem probant.

Ridicula Brachmanum percontationes.

esse nobis videamur, an quòd dormien-
tis animus, destituto corpore, exiliat fo-
ras. Deus albus an ater sit. nam ipsi, vt-
pote naturâ subnigri, suo indulgentes co-
lori, nigrumque Deum esse rati, Deorum
simulacra identidem perungunt oleo, vt
non atro modo, sed etiam tetra sint hor-
rendaque. Dæmones ipsos, non eorum si-
gna, videre te credas. Hisce interrogatio-
nibus Xaverius haud ignarus sermonem
accommodandum auditoribus, non tam
subtiliter quàm appositè ad eorum inge-
nia ita respondit, vt nemo prorsus ex tan-
to numero contrà quidquam hiscere au-
deret. Urgenti deinde Xaverio, vt Chri-
stianam religionem satis eis probatam
fisciperent; enimvero vereri se aiebant
hominum sermones, & rerum necessari-
arum inopiam, vitæ ratione mutata. Ita-
que miseri, cùm eis pudor salute potior
esset, neglecta luce, quam dispicere ce-
perant, obstinati hæserunt in tenebris. Et
quanquam Brachmanum (vt diximus)
sapiencia inter Indos eminet, tamen vnus
omnino inuentus est tanto nomine non
indignus, homo è schola & ex celebri In-
diæ Acadèmia, qui Xaverio, pro fami-
liaritate, quædam illius Academię myste-
ria enunciauit. Vnum esse Deum mun-

*Brachma-
na Deum
nigrum es-
se putant.*

*Brachma-
num my-
steria.*

di conditorem, quem in celo regnantem
mor-

mortalibus coli oporteret. Octauum quemque diem (nos Dominicum appellamus) festum agendum esse. Venturum tempus cum vnam omnes sequerentur religionem. Huic Christianæ fidei mysteria inuicem exquirenti Franciscus salutarem illam Christi vocem, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit,* pluribus explicauit. Quibus ille verbis simul cum explanatione in libellum relatis eum rogauit, vt se certis conditionibus baptizaret. At Xauerius, nec æquas nec honestas condiciones auersatus, Baptismo super sedendum censuit. Demum hominem dimisit, monitum vt mysterium illud de vno Deo colendo in vulgus ederet, confidens se aggregatum iri Christianis. Huius digressus haud nullam iuanda rei Christianæ spem dedit. Brachmanæ alterius adolescentis latior non spes solum, sed etiam euentus fuit. Is optima indole ac moribus à Francisco institutus baptizatusque, eodem auctore munus Catechismi pueris tradendi suscepit, Christo sibi è Dæmonis quoque schola disciplina suæ magistros deligente. Per idem tempus Deus, quam sibi cordi esset Xauerius, haud dubio indicio declarauit. Dynastam Ethnicum certis de causis adibat, qui, vt erat inhumanus ac barbarus,

Marc. 16.

Brachmana baptizatus Catechismum pueris tradit.

Illata Francisco ini-

*Viri di-
uinitus
vindica-
sa*

virum sanctitate insignem aspernatus, non minus rusticè quàm contumeliosè, venientem domo sua exclusit: & simul irridens adiecit, si quando ipse Christianorum adiret templum, se inuicem excluderet. Francisci iniuria per eos qui adfuerant vulgata, neminem minus, quàm ipsum cui illata fuerat, irritauit. Enimuerò indignum facinus nō magis Lusitanis quàm neophytis visum, & diuinitus profectò vindicandum. Igitur relictarum iniuriarū ultor ac vindex Deus, contumeliosum hominem celeriter debita persecutus est pœna. Paucis interiectis diebus, is Dynasta, quem dixi, nō procul æde sacra Christianorum, in armatos inimicos inermis incidit. Ergo cum manu nō posset, fugâ salutem consulere: illi intestis telis in tergo fugientis hære. Ventū erat ad templū Christianorum, quod miser ille suæ fugæ receptū destinabat animo, pristina magniloquentiæ oblitus. Sed neophyti, clamore ac tumultu exciti, sacrae ædis aditū compleuerant: urgentibusq; vt sit, vltimis primos, perfugium fugienti aperire, vt maximè vellent, nequibant. Ibi noscitantem hominem, pro se quisque Deum, Francisci ultorem, aperuisse oculos fremunt: diuinâ vtiq; non humanâ operâ asylū illi, quod peteret, interclusum.

Ita

Ita exclusor ille, instantibus inimicis, in Christianorum templum confugere frustra conatus excluditur; eo modo elusus à Deo, cuius ipse fecisset exemplum.

CAPVT X.

In ora Piscaria ingenti cum gaudio fructuq; degens, neophytos afflictos recreat.

QVAM solidos autem diuinæ voluptatis fructus ex suis maximis laboribus Xauerius ceperit, incredibile dictu est; ipsemet in epistola Romam Societati missa significauit. Operæ pretium est audire eos, qui præ humanis commodis diuina contemnunt, piorum hominum vitam iucunditatis omnis expertem rati: quasi nullus esse queat voluptati locus, vbi non deliciæ atque opes affluant. In clausula igitur epistolæ socios ad eosdē labores inuitans adiecit: Tanta vis est solatorum cælestium, quæ Deus impertit ijs, qui in hac vinea, Indisq; ad Christum conuertendis, elaborant, vt, si quod est in hac vita gaudium, hoc vnum mihi esse videatur. Nec verò hoc temerè affirmavit; sed alijs scripsit, quod expertus erat ipse. sapius enim in eiusmodi laboribus superfundente se cælesti lætitia, audi-

*Cælestium
gaudiorum
copia.*

auditus est, cum remoto ab arbitris (ut
 » credebat) loco ita diceret: Quæso te, Do-
 » mine, noli, si placet, noli tanta me gau-
 » diorum mole obruere in hac vita: aut
 » certè si pro tua infinita benignitate vis
 » tantis circumfluere me lætitijs, transfer
 » in domicilium beatorum. nam, qui tuam
 » semel dulcedinem interiore gustavit sen-
 » su, vitam sine te acerbam viuat necesse
 » est. Versatus est itaq; in ora Piscaria Xa-
 » uerius annum totum summo cum labo-
 » re, parique lætitia, & (qui lætitiæ cumu-
 » lus fuit) maximo Christianæ rei incre-
 » mento. Constat quippe ex ipsius literis,
 » amplius mille infantes ab eo baptizatos
 » sub Baptismum in cœlū euolasse. Ex quo
 » coniectari licet, quanta tandem summa
 » fuerit vel superstitem infantum, vel adul-
 » torum, quos ad Christi aggregauit Ec-
 » clesiam. Satis etiam constat, in illa ora
 » complures pagos, & oppida quædā tota
 » ab illo ad Christianam religionem esse
 » traducta. Re Christiana in ora Comori-
 » nensi ita gesta, & constituta, in exitu anni
 » post Christum natum M. D. XLIII. re-
 » uertit Goam, de grauib; quibusdam re-
 » ligionis Christianæ negotijs cum India
 » Prætorum coram acturus. Per eam occasio-
 » nem aliquot è prima eius gentis nobili-
 » tate adolescentulos secum deduxit, literis

*Baptiza-
 torū mul-
 titudo.*

in Goano Seminario instituendos, pignora simul & subsidia fidei Christianæ. Iam Goanum Collegium magna ex parte edificatum atq; instructum erat. Quocirca Borbanus passus non est Xauerium in Valetudinario consuetudine sua diuersari, sed ei domum abducto administrationis summam permisit vltro: quam ille de eiusdem sententia Paulo Camerti (is nuper è Mozambico aduenerat) tradidit. Præcurrerat Xauerij reditum fama rerum admirabilium in ora Piscaria ab egestarum: plurimumq; illi adiecerat venerationis, cum apud cæteros, tum verò apud Indiæ Prætorem, cui notus imprimis & carus erat. Itaque haud difficulter ab eo, quæcunque voluit, impetrauit. Inter quæ hominum in ora Comorinensi ad vitam reuocatorum fama Goam perlata, Xauerij nomen passim celebrabat. Ergo eum Iacobus Borbanus pro veteri familiaritate seducit, enixè orans & obtestans, vt ad Dei laudem sibi enunciet de ijs, quos in Comorinensi regione eius precibus à mortuis excitatos fama erat. Ad hæc Francisci vultum pudor, non modestiæ magis quàm veritatis index, virginali suffudit rubore. Igitur rem sibi gloriosam, salua veritate, tegere moliens, Borbanum comiter amplexatur, atq; subridens,

*P. Camers
primus Re
ctor Goa-
ni Semi-
narij.*

*Insignis
Francisci
in suis lau-
dibus pu-
dor.*

dens,

dens, IESU bone, inquit, egone vt mortuos ad vitam reuocauerim? O me hominem nequam! Iuuenem ad me quidam detulerunt mortui specie: is à me Christi nomine iussus surgere, repente surrexit. Id videlicet, & alia huiusmodi, qui aderant, pro miraculis vulgauerunt. Hæc miraculorum dissimulatio, (vultu vtique prodente veritatem) nec quicquam apud Borbanum & alios de illius famæ detraxit fide, & ipsis penè miraculis admirabilior fuit. Xauerius porro rebus, quarum causa venerat, confectis, & Francisco Mansilla socio assumpto, in oram Piscariã reuertitur v. i. Kal. Martias anni insequentis, seq; protinus ad intermissa munia refert caritatis. Iam præter Mansillam adiutores aliquot habebat, Ioannem Lesianum Hispanum Sacerdotem, indigenasq; Sacerdotes duos, qui eò partim Goa, partim Cocino, ob eandem causam, Xauerij rogatu contulerant se. Cum his igitur prouinciam partitus, vicos circumire, baptizare infantes, aliosque, vt idem facerent, per literas admonere non desisteat. Labor idem qui antea, difficultas etiam maior fuit. Versabatur homo peregrinus & Malauaricæ linguæ ignarus (nam præter illa Catechismi capita nullum ferè eorum tenebat verbū)

inter.

Miraculorum dissimulatio.

Adiutores adducit in oram Piscariã.

inter Malauares neophytos sine interprete. Sed ea res incitabat potiùs eius conatus quàm retardabat. Neque enim ad baptizandos infantes requirebat interpretem: & egentes ac miseri suas illi misérias per semetipsos ita ostendebant, vt faciliè apparerent. ipse quoque studio ac meditatione assequebatur, vt sibi met esset interpres. Namq; etsi vernaculi sermonis imperitus, tamen, vtcumq; poterat, verba faciebat ad populum, vultu ac gestibus verborum sæpe vicem implentibus. Cæterùm vt ordinis & decori ratio haberetur, non promiscuè omnes, sed separatim viros ac mulieres alternis diebus conuenire ad Catechismũ iubebat. Præcipuè Baptismus infantium atq; institutio puerorum illi cordi erat, propterea quòd cælestis beatitudinis, ex qua adultorum complures ad pristinos mores reuoluti exciderēt, infantes profectò puerique compotes forent, qui priùs vitam quàm baptismalem innocentiam amitterent. Id adeò non modò ipse faciebat, vt teneræ ætati potissimũ operam daret, verùm etiam Mansille socio suo diligentissimè præcipiebat. Neque verò animis solùm neophytorum, sed etiam corporibus, quoties res locusque posceret, ferebat opem. Finitima oræ Piscariæ ab ortu

Solis

Separatim viros ac mulieres in Catechismo instituit.

Puerorum baptismus quanta cura illi fuerit.

Badagarũ gens immanis.

*Comori-
nensium
calami-
tas.*

Solis gens est fera & immanis, Badaga appellatur. Horum magna manus, siue odio religionis, siue prædæ cupidine stimulante, populabunda Comorinensium Christianorum inuaserat fines. Illi subita hostium incursione cōterriti, relictis trepidè vicis, in scopulos opportunos breui maris spatio transmisso, abdiderant sese. Ibi sub dio atque in Sole (cuius æstum illis locis maximum esse diximus) miserimè torrebantur : & subsidia vitæ deerant adeò, vt nonnullos extrema absumeret fames. Trepidus hic nuntius non misericordiam solū mouit Xauerio, sed curam etiam acuit ad ferendum in nouo casu nouum auxilium. Strenuè igitur viginti nauiculas onustas com meatu ad miseros illos ipse perducit. Literas quoque ad finitimæ oræ Pantagatinos ac magistratus dat, eorundem vt miseriam, corrogata ex locupletioribus stipe, subleuant. ita perditis hominibus non magis in præsentia quàm in posterum subuenit. Vt primùm verò hostium discessu tempestas illa sedata est, dispersas oues colligens, nullum boni pastoris officium prætermisit. Ille adiacètes erexit, ille affictos tum oratione, tum omni ope recreauit. Ecce autem noua procella exoritur, hoc grauior, quo diuturnior. Qui oræ Pesca-

*Francisci
subsidia
ad suble-
uandam
neophyto-
rum mise-
riam.*

ria præerant, auidi homines & impotentes, superbè auarèque neophytis imperare cœperunt. Xauerius rei indignitate haud secus, quàm par erat, motus, primò eorum cupiditati fortiter restitit: ad vltimum, vbi non satis virium ad obfistendum in se esse vidit opem ab Indiæ Prætorè, qui tum Cocini erat, implorandam ratus, ad eum proficisci statuit. Sed nouæ subinde res id consilium susceptumque iam iter auerterunt.

CAPVT XI.

Trauancoridis regnum Christo adiungit, neophytosq; à Barbaris tuetur.

SESVIANNUM per hosce labores absumperat in ora Piscaria: iamque tantum studio & assiduitate profecerat, vt qui xx. partim vicos, partim oppida sanè rudia accepisset, xxx. probè culta ac morata tuenda socijs traderet. Rebus igitur, quoad eius fieri potuit, compositis, neophytorum curam Mansillæ mandat, Cocinum ipse per Trauancoridis oram, Piscariæ proximam, transiturus. Trauancoris ora maritima in altero India latero, in quo Goa est sita, vergit ad occasum Solis. Inter Comorinum pro-

Trauancoris ora.

pro-

promontorium & Colanum oppidum
interiacet, à Cocino millia passuum fer-
mè xxx. Eius longitudo perhibetur
millium facillè lxxx. In eo tractu illis
temporibus vici erant ad xxx. maritimos
quos partim Ethnici piscatores (Ma-
choas vocant) partim Saraceni incole-
bant. Franciscum igitur, siue quòd nau-
gij facultas deesset, siue quòd ex itinere
illorum animos tentare vellet, per eorum
fines Cocinum petendi cupido cepit. Ne
defuerunt eius amici ac necessarii, qui
eum à suscepto detertere itinere conati
sunt, denunciante summum esse in ipsorum
odium Machoarum Saracenorumque
Paruas accolas Christianos factos in-
gnè ferentium. Ille tamen per illorum
res diuino numine magis (vt postea
uentus docuit) quàm necessitate subigenti
ire non dubitauit. Diuino itaque fretus
præsidio, & simul, si accideret, pro Chris-
tiano mori lucrum existimans, infestis
sistibus ingreditur viam, anno seculi
iustius XLIV. iam medio. Ex itinere obuia
Machorum vicos circumiens (vt De-
benignitas longè vincit spes omnes per-
perrum) caelesti numine haud minùs hosti-
bus quàm sibi propitio est usus: adeò per-
cata omnia ac penè parata ad Euangeli-
semen accipiendum offendit. Igitur con-

*Egregia
magnitu-
do animi.*

*Dei pro-
uidentia.*

miliato primùm eorum Rege, barbarorum pectora hinc spe, hinc metu versans, modò Lusitanorum amicitia proposita, modò minis cælestibus additis, haud ægrè perpulit, vt Christi sequeretur fidem: utique posteaquam Christianæ caritatis officijs ab eo delinitæ, mutandæ religionis potestatem regio edicto factam esse viderunt. Franciscus ergo successu lætus, pagos obiens, Christianis mysterijs imbuerere plerosque, & Baptismo expiare institit. Quàm ingens mortalium numerus ad Christum eius operâ sit aggregatus, vel ex eo existimari potest, quòd capitū amplius decē millia simul vno tempore baptizauit. Institutionis baptismique ratio talis erat. Vbi ad vnum aliquem pagum Baptismi causa accersitus venerat, viros omnes, pueros, mulieres vnū in locum cōtractos, cū vnum esse Deum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, docuisset, ter sibi quemque, ad honorē Sanctissimæ Trinitatis, Crucis signum adhibere ex præscripto iubebat. Inde linteat⁹ Christianæ religionis mysteria ac præcepta clara pronuncians voce, eadem ipsorum lingua, vt cunque poterat, explicabat breuiter. Postea verò quàm satis instituti videbantur, eos à Deo veniam antea actæ vitæ publicè petere iussos rogabat, an

*Numerus
baptizatorum.*

*Baptismi
modus.*

uniuersa ac singula Christianæ religionis
capita haud dubiè crederent. Vbi illi; bra-
chijs in crucis modum compositis, se ve-
rè omnia omnino credere annuerant;
tum demum Baptismo ritè exiabantur,
& suum cuique scriptum tradebatur no-

*Fana ac
simulacra
Deorum
euertit.*

men. Ad vltimum baptizatis omnibus,
Xauerius fana disturbari, Deorum simu-
lacro confringi protinus imperabat. Non
aliud gratius illi iucundiusue spectacu-
lum erat, quàm cernere idola modò ab
eis suppliciter culta, eorūdem proculcan-
pedibus. Nec sanè inultus tantam iniu-
riam tulisset Diabolus, nisi Francisco
quantum animi fuerat ad contumeliam,
tantum ad periculum fuisset. Quippe Ba-
dagas, de quibus suprà diximùs, non mi-
nus acres nominis Christiani hostes, quàm
natura ac moribus immanes, in tenerum
adhuc Christi incitauit gregem. Itaque

*Trauan-
coriensium
sumultus.*

permagna eorum manus in Trauanco-
ridis fines irrumpit; Christianorum vicus
depopulatura. Extemplo incolarum or-
tus clamor, muliebri puerilique ploratu
mixtus cuncta turbauit. fit fuga: sed ea
circumfusis hostibus, exitum non habe-

*Francisci
facinus
memora-
bile.*

bat. Ibi Xauerius (nam fortè aderat) tu-
multu excitus, facinus edidit memorabi-
le. Alienatâ ob periculum alienum su-
memoriâ, in mediū prouolat. mox ocu-
los

los circumferens summa animi ac vultus constantia hostes miraculo audaciæ obstupefactos increpat: mancipia Sathanæ, suæ libertatis ac salutis oblitos, ad alienam oppugnandam ruere. Inde bonus pastor semet in primam Christianorum turbam coniecit, aut tecturus sua auctoritate gregem suum, aut, si id nihil valeret, certè simul cum grege moriturus. Cæterùm mentis ardorem ex vultu & oculis micantem Badagæ, quamuis barbari ac feri, non tulerunt, Francisciq; verecundiâ ceteris pepercerunt. Nec nullo ipsemet discrimina subiit necis. Sæpe Ethnici ab odio Christianæ religionis ei struxerunt insidias; quas ille partim prudentia sua, partim diuino præsidio elusit, ut tum accidit. Ad cædem quæsitus aliquando, in syluam proripuit sese: & arbore strenuè conscensa, ibi pernoctans, præsens periculum, Deo magis quàm arbore aut nocte tegente, vitauit. Hostium verò insidiæ adeo crebræ erant, ut neophyti semper aliquot fide ac pietate insignes eius salutem, etiam noctu pro diuersorio excubante, sua sponte tutarentur. Ad assiduas barbarorum insidias accedebant non solum nocturnæ preces, quæ vix binas horas quieti dabat; verùm etiam diurna sub ardenti Sole itinera:

Necis pericula Dei benigne vitata.

H
quip-

*Magnus
Pater ap-
pellatur.*

*Multitu-
do eorum
qui concio-
nabundū
sequeban-
tur.*

*Indi medi-
terranei
minimè
apti ad
Christi re-
ligionem.*

quippe cū pedibus nudis, in lacera tunica, cum vulgari galero, circumiret pagos. Nec tamen neglecti corporis cultu, viri sanctitas obsoleuit, sed magis enituit. Vulgò Magnus Pater vocabatur. Et Trauancoridis Rex toto regno suo edixit, vt Magno Patri omnes obtemperarent haud secus quàm sibi. Nulla tument in illa ora Christianorum templa: quocirca aut sub arbore quapiā, aut sub velo nauali, sacrum Missę facere cogebantur. Sed paulatim in illo tractu amplius xx. sacella excitasse dicitur. Concionabundus autem, cū suggesti copia nō esset, ex opportuna aliqua arbore ad infinitam multitudinem verba faciebat: quippe in campum concionis causa exeuntem, sæpe quina aut sena hominū millia prosequabantur. Nec solertior in quærendis Christo gregibus, quàm in tuendis, existit. Vt neophytorū disciplina etiam post suum discessum maneret, discedēs in singulis pagis non tantū Christianæ institutionis exemplum relinquebat, sed etiam antemeridianis ac pomeridianis horis exercendæ rationem moderatoremque. Inter hæc ab Indis mediterraneis ferme abstinebat, satis gnarus, oram maritimam in qua Lusianus imperitaret, longè opportuniorē esse ad capessendam, tunc

damq; Christi fidem, quàm interiora India, quæ Brachmanes, acerrimi nostræ religionis hostes, obtinerent. Ita vicatim totam illā maritimam obibat religionē, plurimos vbiq; Christianis sacris ac præceptis imbuens. Iamq; omnes prope Machoarū Parauarumq; Pagi, Francisco auctore, suaue Christi acceperant iugum, eum hæc fama in adiacentes insulas perlata, Manarios, vicinos populos, ad æmulandam eorum pietatem accendit.

CAPVT XII.

Neophyti pro religione cæsi Christianum nomen illustant.

MANARIA parua insula est è regione oræ Piscariæ, millia passuum à continēti circiter CL. In ea Patinus pagus erat tum obscurus, nunc incolarum martyrio nobilis. Huius pagi incolas ingens cupido Christianæ religionis incescit, de qua simul & de Francisco Comorinensibusq; multa egregia ad eos pertulerat rumor. Itaq; eò Franciscus summis Manariorū precibus baptismi causa euocatur. Verùm cùm grauissimis religionis negotijs implicatus, eò ipse ire non posset; Sacerdotem quendam suo loco misit, qui Catechismo institutos baptismo

H 2 ablu-

ablueret. Baptismum grauis sed vtilis
 procella excepit. Quippe Rex Iafanapa-
 taniae, in cuius ditione insula est, Chri-
 stiani nominis odio barbaram ferociam
 stimulante, sic exarsit ira, vt, immissa mi-
 litum manu, pagum omnem ferro flam-
 maque vastaret. Cæsi dicuntur pro reli-
 gione amplius DC. Ita vasta illa solitudo
 recentes cælo effudit martyrum flores. Ex
 eo, Pagus martyrum, loco nomen factum.
 Opportunè per eos dies Iafanapatani
 Regis germanus, idemque regni hæres,
 fraternam rabiem veritus, ad Indiarum Præ-
 torem confugerat, si in regnum patrum
 Lusitanis armis restitutus foret, semet-
 cum regni Proceribus, maximaque po-
 pularium suorum parte, Christiana sus-
 cepturum sacra promittens. Prætor simul
 augendæ religionis studio, simul inno-
 centium cæde motus, quam fama audie-
 rat, ingentem in tyrannum iram cõcepit.
 Protinus itaque ad Nagapatanum (quod
 oppidum maritimum in continenti est fe-
 rre contra insulam Manariam, à Comori-
 no promontorio passuum millia circiter
 CC.) validam adornari classem, Iafana-
 pataniae Regem bello peti, victum ca-
 ptumque interfici, aut ad Francisci arbi-
 trium tractari, Regnum Regis germani
 restitui iubet. Interea dum Cocini esse

*Nagapa-
 tanum op-
 pidum.*

Xa

Xaverius, eò præsens affertur lætitia,
 Ethnicorum plurimos nuper in remotif-
 simo Macazariæ Regno Christianis esse
 mysterijs imbutos. Macazaria ingens in-
 sula ultra Indiam flumenq; Gangem est
 amplius decies centena millia passuum,
 à Molucis insulis in Orientem circiter
 CXXX. In eo Regno Dynastę tres, aliiq;
 quàm plurimi è populo, nuper ad Christi
 fidem per Antoniũ Paiuam, Lusitanum
 mercatorem, plecti baptizatiq; fuerāt;
 Deo etiam per institores pios Euange-
 lium inuehente. Itaq; ad urbem Lusita-
 norum, Malacam nomine, certos lega-
 uerant homines, postulatũ Sacerdotes, à
 quibus ad Christianam religionem eru-
 direntur. In mandatis illud fuit, se Christi
 initiatos sacris summa ope annisuros, vt
 qui ad id tempus pecudũ vixissent ritu,
 posthac hominum vitam viuerent, & si-
 mul Deum colerent castè pięque. Quo-
 circa Præfectus vrbis, probatis eorum
 postulatis, Sacerdotes aliquot eis conce-
 serat. Franciscus etsi haud dubius, quin
 illi nauaturi forent egregiã rei Christia-
 nę operam, tamen ipse quoq; in parte la-
 boris esse expetiuit, ratus in tam amplo
 Regno magnum esse campum; & ad Eu-
 angelium disseminandũ colēdumq;,
 industriam requiri multorum. Eisdem

*Macaza-
ria insula.*

fermé diebus tristes quidem prima specie nuntij, sed euentu læti, ex Ceilano insula perferuntur. Dynasta eius regni principus, idemq; Regis filius natu maior, Lusitanorum (hi quoque non mercium magis, quàm Euangelij institores erant) oratione commotus, vnà cum alijs mul-

*Regis fili⁹
cum alijs
DC. pro
religione
interfici-
antur.*

*Crucis
prodigia.*

tis decreuerat fieri Christianus. Id Rex barbarus vbi rescituit, instinctus rabie, filium suum cæterosque eiusdem consilij participes (ad DC. fuisse ferunt) pro- lam trucidari iussit. Cæterùm baptisimi hostis suo illos sanguine baptizauit, & Christianam religionē, dum opprimere conatur, erexit. Satis constat, sub idem tempus vulgò ab incolis visam esse igneam in cælo crucem: eodemque in loco, vbi cædes facta est, fatiscente terra, haud dubiam crucis figuram notatam; sapiusque ab Ethnicis ingesta oppressam humo, tamen extitisse. Itaque hisce prodigijs moti plures incolarum, atque inter hos Regis ipsius filius natu minor, vnà cum sobrino suo, & aliquot cohortis regis Principibus, ad Christi fidem adiecerant animū. Xauerius hoc nuntio lætus, etsi iam eius animus in Macazatorū finibus versabatur; tamen huic negotio avertendum existimauit. Igitur mense A-

prili, anno post Christum natum M. D. XLV. Manfilla Comite, Cocino soluit ea mente, vt Ceilanum insulam peteret, exploraturus animos incolarum; atque inde Nagapatanum, vbi classis ad expeditionem instructa dicebatur, primo quoque tempore traiecturus.

CAPVT XIII.

In Ceilanum insulã transmiffus, nauis gubernatorẽ à perdita vita reuocat.

CEILANVS insula est, cum gemma-
rum & aliarum mercium, tum ma-
ximè cinnamomi fertilitate celebris, è
regione oræ Piscariæ posita. Patet in lon-
gitudinem millia passuum CL. in latitu-
dinem circiter XL. Vltiori Ceilani an-
gulo adiacet insula Manaria, vbi cæsos à
Rege Iafanapatanię neophytos diximus.
Incolitur quidem Ceilanus à Malauari-
bus, quos Cingalas vocat, sed à Lusitanis
mercatoribus cõmercij causa frequenta-
tur. Oppidum inibi Lusitanorũ hodie est:
& sacella quædã ab eis olim ad vsum sa-
crorũ excitata videntur in littore. Huc igi-
delato Xauerio, res accidit memorabilis.
Gubernator nauis familiaritate inductus,
quã cū Francisco cõtraxerat, ingenuè so-
met illi in itinere indicarat, ostēdēs, se iã-

*Ceilanus
Insula.*

diu certo quodam flagitio obstrictum teneri, quo minus à Sacerdote posset absolui. At ille medicus animorum vnicus, Dei clementia ac misericordia, *qua est*

Iohel. 2.

præstabilis super malitiam, proposita, (quod ei in hominibus ad confessionem illicitis solenne erat) negotium procliuè ac facile reddiderat: leque (quoniam tum otium ac facultas non esset) vbi ad portam ventum foret, illa vincula disrupturum promiserat. Cum res ita inter eos conuenisset, nauicularius simul Ceilani tenuit portum: perinde quasi salutem in tutum recepisset, abiecit consilium confitendi. Quocirca tergiuersari, congressum aspectumque Francischi vitare, ne promissis stare cogeretur. Cæterum eludit gubernatoris astutiam, Xaverij; aut Dei potius, prouidentia; *qua prudentem apprehendit in astucia sua*. Etenim Franciscum, sublatis ex consuetudine sua in celum oculis, in ambulante in littore gubernator offendit imprudens. Cum congressionem subterfugere iam ab illo conspectus nequiret; ne leuitatis & inconstantia argueretur, sedulitatem eius eludere voluit. Igitur vltro quærit ex eo, quando tandem sibi operam dare confitenti velit. Hæc ore confuso, & magna perturbationis notas præferente,

Iob 5.

cum

cum dixisset; sensit ilico Xauerius ex vultu ac trepidatione, quàm vehemēter abhorreret ab eo quod requireret: tamen oblatam occasionem, qualiscunq; ea esset, haudquaquam omisit. Itaque vt inani eum metu liberaret, ore hilari ac iucundo, vt solitus erat, I E S V bone, inquit, confiteri vis gubernator? Ego verò tibi libētissimè, ac, si lubet, vel in hoc ipso littore ambulans iam aures dabo. Tum ille non tam flagitiosæ tabis tædio quàm summa Francisci facilitate victus, & scilicet impulsu diuino, induxit in animum vniuersæ vitæ peccata confiteri. Xauerius timidè ac verècundè rem aggredienti operam primùm inambulās, vti pollicitus erat, dedit in littore. Postea verò quàm paulo maiore animo ac libertate pergere eum cernit; manu comiter prehensum in proximam ædiculam sacram deducit. Et ille quidem sacri loci admonitu moliebatur de more genua submittere, confessionem institutam absoluturus. Sed Franciscus ægre id eum facere animaduertens, in præsentia inhibuit: atque vt faciliorem illi in posterum redderet confessionem, idoneum locum, vbi ille sederet, storea ipse substrauit. Paulisper ille sederat, cum Deus ad eò eius permouit animum, vt repentè assurgens, suapte

*Prudētia
in Confessione de-
mēdo hor-
rore.*

H. S. spon-

sponte procumberet in genua, & multis cum lachrymis ac gemitibus totius antea vitæ detegeret noxas. Ita è cœno emerfus, animo semel expedito, sacram confessionem, cuius iam fructū salubritatemque gustauerat, auidè frequentare cœpit, ac seriò animæ saluti consulere. Inter hæc Xauerius, cùm se in Ceilaniorum consuetudinem insinuasset, ad Regis filium peruenit. Reperit eum siue fratris exemplo, siue prodigijs, de quibus antè diximus, impulsus, clam̄ simul cum sobrino esse baptizatum; iamque cum illo & nonnullis regni primoribus ad Indiæ Prætorem velle confugere, peritum eius auxilium aduersus immanem patris sauitiam, innoxio etiam proximorum sanguine respersi, & insuper suum quoque cruorem sitientis. Ex eodem cognoscit caelestis terrestrisque crucis prodigijs Ceilianos plerosque permotos, ad Christi iam fidem spectare; sed pijs eorum studijs obstare terrorem tyranni. His rebus admodum lætus Xauerius, literis Goam ad Paulum datis, præcipit, vt duos è Patribus, qui propediè ex Lusitania expectabantur, ad Ceilanum cum Dynastis illis in regnum restituendis mitteret, curaturos in ea insula rem Christianam. Et confestim remisso in Comorinum pro-

Montorium Mansilla, ipse ex Ceilano
 ob eam, quam supra demonstraui-
 mus, causam traiecit Nagapatani-
 um. Sed totus ille apparatus, Francis-
 ci que expectatio, cum haud pro-
 cul à iusto bello ac victo-
 ria abesse videretur, subito ad nihilum re-
 cidit. Quippe eodem tempore nauim
 Regis Lusitani (ea pretiosis onusta mer-
 cibus è regno Peguano Indiam repe-
 bat) in Iafanapataniam vi tempesta is
 appulsam; extemplo barbarus inuaserat
 Rex. Quocirca Prætor regio negotio
 feruiens, donec regia bona recuperaren-
 tur, superfedit bello. ita interposita mo-
 ra, vt sit, bellum differendo discussit. Cæ-
 terum id ipsum deinde Xauerio indul-
 sit Deus. Haud ita multo post Tyrannus il-
 le à Constantino, Indiæ Prorege, multis
 cladibus fractus: Manaria insula eidem
 adempta: incolæ omnes ad Christum
 adiuncti. ita paucorum mors pro Chri-
 sto obita, multis libertatem ac salutem
 peperit. Franciscus igitur, ne gratuitus
 esset suscepti itineris labor; & simul ven-
 to obsequens, qui aduersus regredien-
 ti, progredienti secundus erat; ca-
 sum in consilium ver-
 tit.

CAPVT XIV.

Sancti Thomæ sepulchrum visit.

ÆDES Thomæ Apostoli, & sacris eius reliquijs, & Indorum peregrè visentium frequentiam maximè incluta, aberat ab eo loco non amplius C L. millia passuum. Eò igitur pauperis peregrini ritu ire decreuit, eo cõsilio, vt Apostolum veneratus Malacam, inde (nisi Deo aliter visum foret) ad Macazariam pergeret, quò latis subinde nuntijs vocabatur. Cognorat enim nuper illis locis magnà esse animorum preparationem ad Euangelij satus accipiendos, plurimorumque conuersioni atque Baptismo nihil præter Sacerdotum penuriam obstare. Ergo in exitu ferme Quadragesimæ Nagapatanò soluit, vento secundiore quàm cursu. Iam ad XL. millia passuum prouectus erat, cum aduersa tempestas nauim in obuiò quodam portu septē subsistere coëgit dies. Ibi Xauerius peregrinationis susceptæ magis quàm humanæ imbecillitatis memor, insigne abstinentiæ documentum dedit. Quippe totum id tempus (vti postea is, qui eius corpus curabat, iuratus affirmavit) sine vllò penitus traduxit cibo; vtpote qui Apostoli visendi

*Septē dies
sine cibo
traducit.*

cupi-

cupidine accensus; cælestibus cogitationibus pasceretur. Inde nautis vela facientibus, quærit ex gubernatore, satiusne firma sit nauis ac validâ: respondetur, veterem esse, infirmamque. Tum ille, Nagapatanum, inquit, nimirum reuertendum est: seu enim nobis impendet procella. Nec irrita, etsi minùs credita, vaticinatio fuit. Cùm gubernator cæli marisque specie deceptus, nihilo secius porro pergeret, repente fœda tempestas coorta, Nagapatanum (vti Franciscus prædixerat) non sine periculo repetere subigit nauim. Tum verò notata res à vectoribus nautisque, & pro vaticinatione habita. At Franciscus etsi locum destinatum aduerso reiectus vento tenere non potuit, propositum tamen animi constantiâ tenuit, atque eò pedes maiore tum labore, tum merito, deinde peruenit. Oppidum est Meliapura Lusitanorum, sanè frequens & copiosum, in ora maritima India, pariter ferme spacio (si maritimos anfractus spectes) leucarum scilicet ferè ducentarum, à Comorino promontorio & à flumine Gange positum, in Salaminia nobilis quondam vrbis forsitan excitatum ruinis. Eo in oppido ædes est Thomæ Apostoli, vbi illum indigenæ cæteri que Indi sepulturae mandatum perhibent. Eius rei

*Prædicit
nautis im-
minentē
tēpestatē.*

*Meliapura
oppidum
S. Thomæ.*

multa hodie haud sanè contemnenda extant indicia. Visitur ibidem locus, vbi Apostolus mortem oppetiisse, sacellumque vbi rem diuinam fecisse dicitur: quod sacellum Lusitani, pro sua religione, magnifico decorarunt templo; & oppidum ipsum S. Thomæ nomine appellarunt. In eo sacello nuper, cùm ad noua ædis fundamēta terra altiùs effoderetur, corp⁹ Apostoli cum ferro, quo interfectus est, & vasculo arenæ cruentæ pleno, repertum, ac deinde ibidem repositum ferunt. Nec vana fides, aut dubia. Hanc inueteratam indigenarum aduenarumq; de Thomæ Apostoli corpore ac martyrio opinionem Deus anniuersario ac perpetuo cōfirmat miraculo. Quippe saxum est apud eos Apostoli sanguine respersum, quod adhuc conseruat quasi recentis cruoris vestigia, triduoque ante diem S. Thomæ sacrum (quo illū die pro religione interemptum esse tradunt) interea dum Missæ sacrificium ibidem peragitur, saxum, quod dixi, natura candidum, sensim rubescit, sudatque quasi sanguinis guttis vndequaque manantibus. Absoluto demum sacro, ad pristinum colorem reuertitur. Quocirca Apostoli sepulcrum ab Ethnicis iuxta Christianisque eximia veneratione colitur. Huc quippe maximi sunt vndi-

*Corpus S.
Thomæ A.
postoli.*

*Anniuersarium mi-
raculum.*

que peregrinorum etiam Ethnicorum
 concursus, Apostoli martyrium & sepul-
 crum celebrantium. Eodem itaque Xa-
 uerius, pro suo erga S. Thomam Indiæ
 patronum studio, peregrinantium ritu
 habituque venit, Apostolici sepulcri ce-
 lebritati fauens, pariter & accolarum sa-
 luti. Erant tum in oppido, præter indige-
 nas plurimos, familiæ circiter centum Lu-
 sitanorum, qui fortunarum ibi suarum
 domicilium collocarant. Huc igitur, ut
 peruenit Xauerius, Indorum Apostolum
 (cuius egregiâ gloriam admirans, quan-
 tum mortali fas erat, virtutem æmulaba-
 tur) non minùs religiosè quàm auidè sa-
 lutauit. Ac primùm Deum intentiùs pre-
 catus est, ut quando ipse homuncio nulli-
 us pretij diuinitus ad tanti Apostoli qua-
 lem cunq; in Indis ad Christum conuer-
 tendis imitationem vocaretur, aliquid si-
 bi Apostolicæ inspiraret virtutis. S. Tho-
 mam deinde impensè orauit pro sua In-
 dorû tutela ac patrocínio, ut illo depreca-
 tore in India cæterisq; barbarorû regio-
 nibus peragrandis colendisq; nec a-
 nimus ipsi ad discrimina subeunda,
 nec vires ad perferendos labores deef-
 sent; neu sua aut cuiusquam deli-
 cta impedirent, quò minùs ipse quo-
 que in Domini agro messis reliquias,

Rutæ.

Rutæ Moabitidis exemplo, messorum sequens vestigia, colligeret, & tritici aliquid pro virili parte in Christi reportaret horreum. Inde, cum suum Apostoli desiderium paulisper expleuisset, ad Episcopi Vicarium (quod facere solebat, vbi valetudinarium aut Xenodochium religiosorumue hominum sedes nulla erat) diuertit: eumque sibi non solita modo erga Propositos Ecclesiæ modestia, sed insita etiam affabilitate sermonis, & nuda simplicitate, deuinxit. Nam semet illi totum indicans; pectusque, vt dicitur, aperiens, faeilè eum pellexit, vt inuicem ipsi pectus ostenderet suum. Hac, quam dixi, ratione non magis ad parandos amicos, quam ad iuuandos quos amicitia dignos iudicasset, Xauerius utebatur: nimirum, vt perspectos iam eorum animos paulatim impelleret quocumque ipsorum salus diuiniq̃ obsequij ratio postularet. Comem igitur Xauerij sermonem paricomitate Meliaporensis Vicarius excepit: virumque egregium in præsentia complexus, nemini deinde in eius caritate & obseruantia cessit: vtique postea quam certissima sanctitatis illius indicia emicare cœperunt. Ex sermonibus cum Francisco habitis, eiusque confessionibus, Vicarius penitus perspexit (vt deinde

Ratio parandi iuuandique amicos.

de illo mortuo iuratus affirmavit, cuius rei testimonium rite obsignatum est apud nos) Xaveriū eādem castimonia virginali florere, cum qua natus esset. Fuit in hospitio Franciscus apud Vicarium Meliaporæ tres quatuorue menses, magno vel oppidanorum bono, vel suo: Plures enim ex flagitiorum cœno extraxit: meretricios amores, quos dissolvere nequiuerat, nuptiis conglutinavit: dissidentes odiis inter se in pristinam restituit gratiam: diuturnis ac grauibus flagitiis sceleribusque irretitos expediuit. Nec verò, dum prodesset aliis, deerat sibi. Erat diuinarū rerū contemplationi deditus noctu maxime, cum ab vilitatis occupationibus vacaret. Quocirca sæpe vsu venit, vt eum comites diu ac multum requisitum demū orantem in ædis Apostolicæ quopiam offenderent angulo: Quippe per id tempus dubius animi, & pergeretne ad Macazarios, an in Indiam rediret, satis incertus, in sanctissima Apostoli æde consulebat Deum: totasque ferè noctes cum magno animi motu perpetuis vigiliis agens, modò sanctissimam Christi parentem, modò Thomam Apostolum, cæterosque cælestes deprecatores adhibebat. Demū incredibili diuinitus gaudio delibutus, sensit Deo cordi esse, vt procederet ad Macaza-

*Virginalis
Xauerij
castimonia.*

caza-

*Diuino in
stinctu in
ulteriora
Orientis
tendere
statuit.*

*Dei fidu-
cia.*

cazarios: non quidem (quod postea intel-
lectum est) vt ipsos erudiret; sed vt a-
lios, qui erant in via, minùs illi notos, ma-
gisque opis egentes, adiuuaret. Ergo di-
uinæ voluntatis exsequendæ auidus, oc-
casionem transmittendi primo quoque
tempore Malacam captare cœpit, si Lu-
sitanae naus facultas deesset, Saracena E-
thnicæue vtique vsurus: tantamq; se Dei
fiduciam habere dicebat, vt si nullius na-
uis onerariæ foret copia, & scapha qua-
piam Malacam versus solueret, diuina o-
pe fretus, illa ipsa vtique traiecturus esset.
Adeò certum ac fixum habebat omnino
exsequi quod auctore susceperat Deo.

CAPVT XV.

*A Demonibus cæsus tamen in oratione
pernoctat.*

INTER hæc apud Vicarium, vt osten-
dimus, diuersanti, quiddam in hoc ge-
nere sanè memoria dignum accidit. E-
rant ædes Vicarij templo Apostoli pro-
ximæ, vnde ille, ianua facta, aditum sibi
patefecerat in templum. Et Xauerius ex
consuetudine, vt Vicariū, cui⁹ in cubicu-
lo pariter dormiebat, sopore oppressum
animaduertat; sensim ac sine villo
strepit-

Crepitu surgebat è lectulo, atq; in ædem
 Apostoli suspenso subrepebat gradu. Nō
 tamen fallebat omnino Vicarium, qui
 subito experrectus, sapius illum surgere
 è lecto persenserat. Verūm is, re primò
 dissimulata, demum illi pro amicitia de-
 nunciavit, ne de nocte iret ad templum;
 neu se viæ committeret, quam constaret
 esse Diabolis infestam: occursum ei hor-
 ribiles illorum facies, cūm minimè cre-
 deret. Ad hæc arrisit Xauerius, ea sui de-
 terrendi causa dici ratus; & denunciatio-
 ne Vicarij per dissimulationem iocum-
 que elusa, nihilominus nocte intempesta,
 vbi somno illum sopitum senserat, ad sa-
 cram ædem silentio obrepebat. Enimue-
 ro id sempiterni humani generis hostes
 grauitè ferre: Francisci securitatem ip-
 sorum contemptum interpretari. Ergo
 ira odioque furentes, vt illum ab institu-
 to absterreant, nocte concubia ante aram
 Beatæ Virginis supplicanti ex composito
 superueniunt, truci fremitu, clamoribus
 variis, horrendoque cuncta complen-
 tes sono. Mox virum ad minas intre-
 pidum quàm tumultuosissimè adorti, *Constātia*
 verberibus atrocissimè cædunt, factis *in verbe-*
ribus da-
 dictisque odium explentes suum. Ille in-
 ter verbera crepitusq; plagarum magis de-
monum.
constantia, quàm de tergo suo sollicitus,
 Dei.

Dei.

Dei parentem sui certaminis spectatricem implorare; vanos hostium tumultus magnitudine animi eludere; orationem institutam non fortiter solum, sed etiam constanter urgere. Quocirca molestos illos & importunos interpellatores fortis atque inuicta perseverantia, acerrimum aduersus infestos daemones telum, facile abegit. Et Franciscus quidem ferendo spernendoque eorum impetus adeo fregit, nunquam ut posthac in eum sustinerent aliquid tale conari. Caeterum propulsatis hostium incursionibus, domesticorum irruptiones haudquaquam vitauit. Iuuenis quidam in cubiculo sacrae aedi iuncto cubabat, qui nocturno illo excitatus tumultu, Xauerium, sub Daemoniorum verberibus clamitantem, ac B. Mariae identidem implorantem auxilium exaudierat. hanc etiam notauerat vocem, ab illo sapienter iteratam: Domina opitulare, Domina mihi non opitulaberis? Igitur is ab se audita Vicario, caeterisque domesticis, non sine omnium risu (ut fit) commemorat: res iucundis sermonibus domi celebratur, Francisco insciente. Qui postero die ex recrudescentibus plagis aeger, surgere, cum cuperet, nequiuit e lecto: triduumque fractus ac debilitatus iacuit, morbum simulans, ut factum occuleret. Visit iacentem.

Ex verberibus agrosat.

centem Vicarius: rogat an ægrotet. annuit Xaverius; morbi genus sciscitanti alia omnia respondet, deriuans aliò sermonem. Tum Vicarius, qui rem omnem iam rescuisset, per iocum eandem illam imitando vsurpauit vocem, quam Franciscus vapulans vsurpauerat; Domina opitulare, Domina non mihi opitulaberis? Franciscus vbi rem in vulgus editam sensit, erubuit ille quidem; sed æquissimo animo arridens, haud minùs fortis contra hominũ sermones quàm contra Dæmonum plagas fuit. Vt primùm conuuluit, satis gnarus Diabolum plus terroris quàm virium habere, & timidi canis ritu cedentibus instare; resistentibus cedere; alacriùs etiam quàm solebat (victorem diceres) statuit ad certaminis vltro reuertilocum. Igitur Dei, maximè diabolicã vim frænantis, præsidio confisus, eandem ædem; supplicandi causa, de nocte solus frequentare sustinuit: infernasque illas belluas, ad vanos tumultus accommodatas, impunè contemnens, documentum fuit, nihil diabolis esse contemptius atq; infirmius, si eos audeas contemnere. Nãque illi semel egregiè victi, cùm aperta vis minùs successisset, ad dolum versi, eius orandi studium si minùs auertere, at aliqua ex parte morari conabantur. Itaque

*Æquitas
animi in
irrisionib⁹
domestico-
rum.*

*Animus
ad pugna
cum Dæ-
monibus.*

*Oranti
Xaueio
Damonēs
obstrepūt.*

que cū ille, instituto suo, media nocte oraret in templo, in Odium conueniunt, & precationi obstrepentes, quasi Matutinas recitare, & clericorum iuicem canentium choros per ludibrium imitari, vt molesti forent, cui terribiles esse non poterant. Sed quā parum profecerint, illud argumento est, quōd Xaueius, qui cantores essent, quid canerent, nihil admodum attendens, clericos matutinas canentes esse credidit. Postero igitur die percontatur ex Vicario, quānam illi fuerint clerici, qui, ianuis clausis, Matutinas proxima cecinerint nocte. Ille, quos clericos, quas Matutinas diceret, primò miratus, ad vltimum intellexit, non tam clericos, quā clericorum irrisores Diabolos fuisse. Idemque post Francisci obitum rem multis non semel exposuit.

CAPVT XVI.

Energumenum liberat. Ioannem Durum socium adsciscit.

INTER quæ Xaueius, ne Meliaporam ab se incultam relinqueret, suum more adultos quā priuatis, quā publicis sermonibus, pueros Catechismo excolere instituit. Nec diuinæ virtutis exercen-

da materia defuit. Ex quo genere illud accidit memorabile. Cuius erat prædiues miserè à Diabolis obsessus vexatusque. Ad hunc Franciscus accersitus, vnum è pueris Catechismi adiutoribus cum cruce misit. Qui Euangelio, vt Pater præceperat, super energumenum rite recitato, protinus vexatores illos Dæmones expulit; hoc magis indignantes, quòd per puerum pellebantur, & eum neophytum. Aliud porrò in alio genere proditur, non minùs forassè mirabile. Ioannes Durus mercator erat adolescens, qui Franciscum conuenerat confitendi gratia. Is, confessione facta, cùm Franciscum de diuinis rebus differentem audisset; sensit alias esse quasdam merces longè potiores suis, quales nunquam ipse concepisset animo. Quocirca, ommissa mercatura quam exercebat, cælestis mercaturæ auidus à Francisco efflagitat, vt semet vitæ socium adsciscat. Primò ille (fortasse qui durum iuuenis ingenium, occultamve leuitatem introspiceret) præcisè abnuebat: ad postremum tamen virgendo atque instando perucit Durus, & rebus suis compositis, fortunas omnes pauperibus dispartire cœpit. Sed auidius quàm constantius destinata exsequutus est. Dum in

cam

*Obsessum
à diabolis
per puerū
liberat.*

*Ioannem
Durum a-
gre socium
adsciscit.*

Lucæ 9.

*Occulta
fuga con-
siliū di-
uinitus
cognoscit.*

eam curam intentus diuenderet merces sollicitatus est adeò à communi hominū hoste, vt *posita manusua ad aratrum respiceret retrò*; & auidissimè repeteret ea, quæ paulo antè contempserat. Itaque in contrarium versus, mercibus omnibus in expeditam nauiculam quàm occultissimè impositis, adornabat fugam. Ceterùm, vt alios falleret, Franciscum ipsum, quem maximè cupiebat, fallere haudquaquam potuit. Iam omnibus, quæ in rem esse videbantur, comparatis, nauigium conscensurus erat; cùm subitò Xauerius eum ad se acciri iubet. Et ille rei dissimulandæ magis, quàm obtemperandi studio, ad eum venit. Franciscus continuo, remotis arbitris, gemitu vultuque dolorem præferens animi, Peccasti (inquit) Dure, peccasti. Tum verò ille, repentina denunciatione perculsus, attonito stupentique similis primò hæsit, qui tandem rescisset Xauerius, quod mortalium nemo præter semetipsum suspicari potuisset, secum requirens. Inde pudore simul ac lacrymis perfusus, stimulantē conscientia respondit, Peccavi Pater, peccavi. Et Franciscus exhilarata fronte, Confessionem igitur, fili, confessionem. Durus ergo simul Xauerij voce, simul diuino rore mollitus, spatio sumpto confite-

tur.

etur. Remedium non magis salubre quàm
 opportunum fuit. Sacrae confessionis be-
 neficio non tantùm noxa depulsa, sed
 pristina illi mens reddita est. Quo-
 circa re omni familiae cum fide in pau-
 peres distributa, socium se, vti antè sta-
 tuerat, Xauerio constanter adiunxit, le-
 uitatis memoria roborante constantiam.
 Per eadem tempora aliis quoque sociis
 auctus est. Antonius Criminalis Parmen-
 sis, & Ioannes Beira Callaicus è Socie-
 tate I E S V, exiguum quidem sed oppor-
 tunum auxilium, è Lusitania missi in In-
 diam appulerant. Quorum aduentu per
 literas cognito (vt primi subsidio vene-
 rant) mire lætus Xauerius, eorundem o-
 perâ quamprimum vti in tanta Sacerdo-
 tum penuria decreuit. Ipse ne Indiæ fini-
 bus suis circumscriberetur labor, occa-
 sione nauigij data, vltiora Orientis pe-
 tere intendit.

CAPVT XVII.

*Deprauatos Malacensium mores cor-
 rigit.*

SOLVIT ex Meliapore S. Thomæ Ma-
 lacam versus, anno post Christum
 natum M. D. XLV. Causa eundi fuit,
 vt Lusitanis eius vrbis incolis excultis,
 I ad

ad Macazares Christianis præceptis instituendos Pergeret. Malaca regio peninsula est trans Indiam, flumenq, Gangem, à veteribus (vt quibusdam placet) aurea Chersonesus appellata. Quippe continenti non lato coniuncta Isthmo, & in altum proiecta, ad Insulam Somatram (Taprobanam olim dictam volunt) auri fodinis celeberrimam procurrit. In hac

Malaca. Chersoneso, è regione Somatræ Malaca vrbs est Lusitanorum, copiosa in primis ac nobilis, quæ Chersoneso nomen dedit, ab vrbe Goa leucas propè D C. Ea quidem sub æquinoctiali ferme linea sita est; cæterùm quotidianis ferè imbribus maximos æstus temperantibus, vere fruitur penè perpetuo. Fruges ac fructus bis in anno binis æstatibus percipit. Cæterùm amœna magis ac fertilis est quàm salubris: quia ex iisdem causis terræ fecunditas & cæli grauitas oritur. Accedit pestis grauior, vicinitas Saracenorum Ethnicarumq;. Neutra tamen res Franciscum à proposito deterruit; altera, vt vicinorum vitio periclitantibus subueniret, etiam accendit. Malacam vt appulit Præfecto vrbs adito, suum Macazaricæ expeditionis consilium exponit. Tum ille Xauerio narrat, eò nuper ab se missam cum Sacerdote spectata virtutis non contemna-

temnendam Lusitanorum manum, Christianis (si quis fortè inibi motus existeret) præsidio futurâ. Proinde monet, vt, si videatur, subsistat Malacæ, quoad nauis, quæ illos deuexerit, reuersa, quo in statu Matazaricæ res essent, renuntiet. Franciscus Præfecti consilium secutus, interim nullo spatio ad quietem sumpto, Lusitanorum saluti consulere cœpit. Erant tum Malacenses accolarum penitus infecti moribus, Ethnicis profecto Saracenisq; similiores quàm Christianis. Namque ob Sacerdotum inopiam magis quàm incuriâ, labente palatim disciplina, mores quoque magis magisque lapsi cœperant præcipites ire. Iamque illi salutis & honestatis immemores, quicquid liberet, aut expediret, ferme etiam licere credebant. tantam ad nequitiam contagio ualeat consuetudinis. Itaque Franciscus illorum animos adeò grauiter affectos intuens, vt iam nec vitia sentirent, nec eorum remedia ferre possent; perditas mentes mira adoritur arte. Primò commiter, vti solitus erat, in illorum se familiaritatem dare, in peccatis conuere, medendi uoluntatem dissimulans. Inde usu & comitate illorum animis deuinctis, sensim ad inueterati morbi curationem sibi uiam facit, modò diuinis

*Ethnicorū
cōsuetudo
Christianis
perniciosa.*

*Mira ars
perditos
homines
concilians.*

legibus propositis flagitia ipsorum ostendens, modò intentatis variis humanæ vitæ casibus Dei terrorem incutiens. Ad ultimum mentibus præparatis admouet manum: auaritiam refecat, libidinis illecebras remouet, recrudescencia conscientiæ vulnera diuinæ misericordiæ oleo delinit, sanatque. Laborem bene positum perceptus inde fructus ostendit. Satis constat, Francisci operâ malè partas pecunias à plerisque restitutas: permultis pellices complures admirabili ratione subtractas: nonnullis ægre eas dimittentibus, vt matrimonio secum iungerent, persuasum: plurimos sacra expiatis confessione, atque ad pium vitæ genus adductos. Nec priuatim magis sermonis facilitate profecit, quàm publicè grauitate orationis. Diebus Dominicis in maximæ vrbis templo conciones habebat ad populum, non minore fructu, quàm approbatione auditorum. Quos vt magis vrgeret, atque vt altiùs in eorum animos salutaris descenderet metus; quæ diuinitus imminebant ciuitati, ingenti animi ardore prædixit. Animaduersum est à multis, sæpe illum, cùm pro concione perditam ac profligatam Malacensium vitæ rationem incusaret vehementiùs, cælestem iram impendentem ciuibus, pœnas.

Vaticinationes.

pœnasque deprecari solitum eas ipsas, quas ab eisdem paulo post Deus expetiit. Quippe anno insequenti Malaca ab Iauis Saracenis graui obsidione afflictâ est, circumque agri depopulati. Et belli calamitatem fœda pestilentia excepit, quæ vniuersam peruagata urbem, miras ciuium aduenarumque edidit strages. Ita vrbs assiduis funeribus propemodum exhausta est, Deo vetera ciuū delicta vindicante, nouamque condente ciuitatem. Xauerius ergo imminetia mala diuinitus prouidens, siue vt iram diuinæ iustitiæ aliqua molliret ex parte, siue vt incolarum animos ad impendentem cladem, perferendam præpararet, talibus calamitatibus subinde intentatis, Malacenses admonebat, vt aliquando ad consilia salubriora se verterent. Nec frustra id fuit. plures irarum cœlestium horrore ac religione perfusi, tandem exitiali animi soppore discusso resipuerunt. Inter quæ haud leuiter ciuitatem admirabile Francisci facinus mouit. Adolescens indigena (Antonio Fernando erat nomē) diabolo exagitante linguæ vsum amiserat, & simul in periculosum incidit morbum, ex quo desperata à medicis salute iacebat iā triduum. Adhibentur ergo à cognatis supersticiosi atque impiis hominibus venefici,

Energumenum agrorum diabolo ac morbo liberat.

nefarium modicorum genus. Cæterum postquam veneficia nihil proficiebant, accersitur Xaverius. Quo in cubiculum, ubi ille iacebat, ingressus, subito æger furerere, vociferari, vultus, oculos, ora fœdum in modum distorquere: sentire Dæmonem acuere se ad pugnam, quam instare cerneret. Ibi Franciscus simul adolescentis miseratione, simul Diaboli odio commotus, ingemit: mox genibus humi positus, Deum enixè orare primùm, deinde furentem iuuenem rite exorcizare cœpit. Nec priùs pugnare precibus destitit, quàm is mentis compos factus ex iactatione illa conquieuit. Postero die Xaverius, sacro B. Mariæ ad id ipsum facto, erectus & alacer redit ad pugnam. mirum dictu. repenti victo excussoque importuno exagitatore, & loquendi facultas ægro, & mentis sanitas reddita: mox etiã valetudo corporis secuta. Non alia res magis Franciscum apud Christianos Barbarosque fecit sanctimonix famã insignem. Quippe vulgò sanctus Pater appellari cœptus est, veteri cognomine, quod in India reliquerat, Malacæ renouato. Subinde etiam vaticinatio clarum eius nomen ac celebre fecit. Percontabatur pro amicitia Lusitanum institutorem Indiã petiturum, quo is nauigio vehend⁹ esset.

Vaticinatio.

esset. Illo certam designante nauim, Nolim, inquit, ista veharis. Cumq; mercator se in eam iam merces imposuisse diceret, ceterum, si quod immineret incommodum, malle rem quam semet perire: collegit se parumper Xauerius. Inde velut consulto Deo fundens oraculum, Quando, inquit, merces isti nauigio credidisti, eidem caput quoq; tuum credas licebit. Ceterum si qua tempestas aut casus ingruerit, caue mercium facias iacturam, satis fidens diuinam tibi adfuturam opem, quæ periculo eripiat te tuaq;. Nec vaticinatio fefellit. Onerata in medio cursu vi tempestatis abrepta, hæsit in syrtibus. Iamq; ceteri periculo territi, vasorum onerumq; iactura leuare nauigium parabant; cum mercator ille, Francisci præceptorum memor, id fieri vetuit, sancti viri prædictionem enuncians, & illius verbis cæleste auxiliū pollicens. Nec mora. Superfuso repente mari nauis emerfit, & periculo defuncta, portum incolumis tenuit, fauente Xauerio. Huius rei fama Malacam deinde perlata, mirum quantum ei⁹ nomini ac famæ sanctitatis adiecerit. Franciscus interim non modò vetera Christianæ pietatis ministeria non omisit, sed etiam excogitauit noua. Post Solis occasum ipsemet urbē obiens incolas tintin-

*Animos
Purgatorij*

Et letali noxa faucios sub noctem commendat. nabulo excitatos subinde solenni carmine admonebat, ut pro cruciatis purgatorio igni animis, proque hominibus scelerum veterno sopitis, diuinam clementiam implorarent. Quod institutum, non mortuis quam viuis salubrius, Malacensium animos non parum accendit. Ad hos labores, quibus lapsam Malacensis ciuitatis disciplinam restituit, accedebat in cumulum haud leuis occupatio, ut Christianam institutionem, adhibito interprete, in eiusmodi verteret linguam, quam Macazarij intelligerent, quibus imminebat latis identidem nuntiis in-

Macazarum praeparatio ad Euangelium excipiendum. citatus. Iisdem enim ferme diebus allatum est, eius gentis animos ad Christianae fidei semen excipiendum mirè esse propensos. Nulla apud eos delubra Idolorum, nullos Sacerdotes, à quibus ad Deorum cultum impellerentur: Solem dumtaxat ipsum orientem ab eis coli; praeterea nullum omnino Deum. Nihil iam

Xauerio longius videbatur eo die, cum conuerso in illorum sermonem catechismo, exploratoque insulae statu, ad eos instituendos tenderet. Verùm interea se ad tantam prouinciam diuinarum rerum contemplatione, caelestibusque maximè instruebat opibus. Nam cum dies totos in caritatis officiis poneret; nocte somnum

frau-

fraudans, inuigilabat precibus meditatione-
 niq̄ue; vt, cælesti igni exardescente, ad
 Macazarios Dei hominumq̄; caritate fla-
 grans veniret. Iam menses Malacæ ali-
 quot absumpserat, nec vllus de naui, cu-
 ius reditum expectabat, nuntius affere-
 batur. Quocirca bona cum Præfecti ve-
 nia Macazariam petere decreuit, gentem
 illam erudire festinans.

CAPVT XVIII.

*In Amboino multa edit vaticinationis
 & caritatis indicia.*

VBI primùm transmittendi, quò de-
 stinauerat, facultas data est, Malacæ
 conscendit, Duro socio & comite, quarto
 Idus Ianuarias anni M. D. XLVI. Pro-
 spero vectus cursu; non sine multis in-
 commodis portum tenuit. Amboinum
 insulam cùm captaret gubernator, præ-
 teritum ab se portum ratus, grauius an-
 gebatur, desperans posse iam aduerso
 vento destinatū teneri locum. Tum Fran-
 ciscus gubernatorē bono esse animo iu-
 bet, nondum nauim locum, quem crede-
 ret, præteruectā: postridie manè eū ipsum
 portum, quem peteret, esse capturam.
 Idq̄; ita prorsus euēnit, quamuis incom-
 I 5 moda

*Vaticina-
 tio.*

*Ventus
Xauerio
morem ge-
nit.*

moda tempestate. Postero die, albente
cælo, portus in conspectu fuit. Percrebue-
rat ad eam horam ventus adeò, vt ad ex-
ponendum Xauerium, cuius causa insu-
la petebatur, nullo modo anchoræ iaci
posse viderentur. Cæterùm vt ad os ad-
itumque portus ventum est, subitò ille ve-
hementior flatus, quasi Xauerio morem
gerens, ita remisit, vt commodè nauis ca-
peret portum. Ecce autem in ipso portu
periculum. Xauerius in scapham cum
paucis defilierat, ad terram applicaturus;
cùm ei repentè duo piratici myoparones
occurrunt. Ergo Lusitani, qui vnà cum
Francisco vehebantur, cursum auertere,
& quàm maximè prædonum occursum
vitare; sed altum effusa petentes fuga, à
terra prouecti sunt longius. Deinde verò
vitato periculo terram repetentes, vereri
cœperunt, ne in eosdem piratas incide-
rent. At Franciscus rursus vaticinans, bo-
num illos animum habere iubet, & sca-
pham ad littus applicare; Dei vtique be-
nignitate ipsos incolumes in portum esse
peruenturos. Prædictionem res ipsa cõ-
probauit. In terram expositus Xauerius,
vt erat sanctitatis fama incolis commen-
datus, benignè hospitaliterque excipitur.
Amboinus circuitu millia passuum com-
plectitur ad LXXX. Imperij Lusitani in-
sula

*Vaticina-
tio.*

*Amboi-
nus.*

fula celebris in primis, & mercatorib⁹ in-
 digenisq; frequentata. Distat ab vrbe Ma-
 laca millia passuum amplius D. CCCC.
 In ea insula, præter Lusitanorum præsidii-
 um, pagi tum erant Christianorū omni-
 no septem, sine vlllo Sacerdote. quippe is,
 qui vnus erat, paulo antè è vita decesse-
 rat. Franciscus igitur desertos pagos im-
 pigre circumiens, plurimos infantes ac
 pueros baptizauit. Circumeundi ratio
 hæc erat. Puerò crucem præferente; ipse
 ostiatim ecqui ægroti, aut pueri baptizā-
 dī; ecqui mortui sepeliendi forent, quæ-
 ritabat. Si quem laborantem morbo na-
 ctus esset, sublatis pariter in cælum ocu-
 lis manibusq;, Symbolum Apostolorum
 & Euangelium super eum recitabat: ac
 sæpe medebatur vnâ operâ eiusdem cor-
 pori animoq;. Mortuorum quoque cor-
 pora, post preces funebres, rite mandabat
 sepulturæ: tum pro eorum animis sacrum
 faciebat: vt dubitari posset, vtrum viuis
 plus opis ferret, an mortuis. Sed conqui-
 renti bene merendi de hominibus mate-
 riam diuina prouidentia longè maximã
 præbuit. Sub id tempus Ferdinandus So-
 sa, Hispanorum Dux, è noua Hispania
 (quæ regio in alio terrarum orbe posita,
 haud sanè longi⁹ ab Amboino distat, quã
 ab Hispania) Molucū petens, classem ad

*Circume-
 undi ra-
 tio.*

*Ferdinan-
 dus Sosa,
 Hispanorū
 Dux.*

*Hispana
classis ca-
lamitatē
subleuat.*

Amboinum appulit. Naues erant plures, maximus nautarum & classiariorum numerus, agrorum incredibilis multitudo: plurimosq; Hispanorum saua absumebat lues. Tūm verò facilè apparuit, Dei benignitate opportunum auxilium eis præmissum Xauerium. Extemplo enim cū pestiferi morbi vi accensa illius caritas certare cœpit, alios ministerio subleuans, alios Sacramento expians confessionis: & nunc grauius affectos consolabatur, nunc aderat morientibus, nunc mortuis iusta soluebat, vnus multorum munia exequens. Præcipuus labor erat, egentibus ægrotis à diuitibus res necessarias suppeditare; & medicamenta, quorum ibi magna erat inopia, vndiq; cum summa cura conquirere. Itaque eiusmodi res ab Ioanne Arausio, Lusitano mercatore, talibus mercibus abundante, cum peteret sapius; enimvero ille molestè ferre, indignans nullum esse petendi modum. Quocirca cuidam, Francisci nomine nõnulla eius generis roganti, cūm ægre admodum & cunctanter quod rogabatur dedisset, adiecit: ita se id ipsum Francisco dare, vt in posterum nihil prorsus ab se peteret. Quod vbi Xauerio nuntiatum est; repente diuino instinctus Spiritu, *Vaticina-* Quid? censet (inquit) Arausius possessionem

nem eorum, quæ habet, fore diuturnam? *tur mor-*
 errat. Abi, denuntia illi meis verbis, ne *tem Arau-*
 tam tenax sit mercium, quas mors breui *sio immi-*
 ereptura est. ipsum paulo post in hac ipsa *nere.*
 moriturum insula, & eius bona in usum
 pauperum cessura. Proinde, si sapiat, sua
 ipse agris pauperibus Dei causa benignè
 largiatur: occupetque suum facere be-
 neficium, quod sit mortis futurum. De-
 nuntiationi respondit euentus. Haud ita
 multo post eodem in loco, nullo hærede
 relicto, Arausius moritur. eius bona, tra-
 dito ibi more de hæreditate caduca, pau-
 peribus diuiduntur. Cæterùm Arausius
 in præsentia imminentis mortis terrore
 obiecto, scilicet factus est vt cautior ad
 viuendum, sic ad largiendum benignior.
 Menses tres (tamdiu enim Hispana clas-
 sis ad Amboinum substitit) in agrorum
 ministerio absumpti sunt cum corporum
 & animorum pariter salute. Cæterùm ni-
 hilo salubrior ægrotis, quàm valentibus
 Xauerij sedulitas fuit. Horum namque
 animos vitijs laborantes Sacramentorum
 medicamentis, priuatis publicisque ser-
 monibus, subleuare non destitit. Nec in-
 cassum is cecidit labor. Fructus pacis sa- *Fructus*
 nè vberes ex bellicosa gente percepti: *ex Hispa-*
 multorum simultates sublata: plurimo- *norū classe*
 rum sanatae mentes, & ad honestæ piæque *perceptus.*

206 FRANCISCI XAVERII

vitaë studium traductæ. Inter quos Co-
simus Turrianus, (is Hispanorum classe
aduectus fuerat) eximia Francisci sancti-
tate permotus, statuit ad eius institutum
Societatemque aggregare sese. Franci-
scus porrò, re Christiana Amboini bene
gesta, sub Hispanæ classis discessum Ma-
cazariam petens, Ternatem Insulam
ab Amboino millia passuum
C C. ex itinere te-
nuit.

HORA